

Investigating the Economic and Social Impacts of Tourism Development in Dena County

Zeinab Nikzad¹, Ayatollah Karami^{2*} and Mehdi Nooripoor³

Article history:

Submitted: 30 October 2023

Revised: 17 June 2024

Accepted: 17 June 2025

Available Onlin: 18 June 2025

How to cite this article:

Nikzad, Z., Karami, A., and Nooripoor, M. 2025. Investigating the Economic and Social Impacts of Tourism Development in Dena County, Rural Development Strategies, 12(2): 258-280.

DOI: 10.22048/rdsj.2025.367764.2060

Abstract

Tourism development can generate both positive and negative economic and social impacts. Therefore, it is essential to effectively manage and regulate these impacts to minimize the negative effects while enhancing the positive ones. The current research was conducted with the aim of investigating the economic and social impacts of tourism in Dena County in 2021. The statistical population of this study was composed of 1473 household heads living in tourism and non-tourism target villages of Dena County that with the help of Bartlett's sampling table, 111 and 80 households (191 households in total) were selected as samples, respectively. The research tool was a researcher-made questionnaire that its face validity was verified using subject matter specialists' opinions. According to the findings, the economic and social status of the residents of tourist villages and non-tourist villages before the development of change studies were almost similar. In the current economic and social situation, residents of tourist villages (Mean: 2.97, SD: 0.21) are significantly more than residents of non-tourist villages (Mean: 2.67, SD: 0.25). Also, the economic and social status of residents in touristic villages at present was evaluated better than before the development of tourism, so that after the development of tourism, the average economic and social status of residents of touristic villages (Mean: 2.97, SD: 0.21) compared to before the development of tourism (Mean: 2.75, SD: 0.26), it has significantly increased. In general, it can be concluded that the positive effect of tourism development on the economic and social situation of the studied area is evident. Based on the findings of this research, paying more attention to the investment in rural tourism can lead to the improvement of the economic situation of the residents.

Keywords: Tourism, the effects of tourism development, touristic villages, Dana region, Kohgiluyeh and

1- M.Sc. Student of Rural Development, Faculty of Agriculture, Yasouj University, Yasouj, Iran.

2- Associate Professor Agricultural Economics, Rural Development Management, Faculty of Agriculture, Yasouj University, Yasouj, Iran

3- Associate Professor of Agricultural Extension & Education, Department of Rural Development Management, Faculty of Agriculture, Yasouj University, Yasouj, Iran

Corresponding Author: ayatkarami@yu.ac.ir

© 2022, University of Torbat Heydarieh. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>).

مقاله پژوهشی

بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی توسعه گردشگری در روستاهای شهرستان دنا

زینب نیکزاد^۱، آیت‌اله کریمی^{۲*} و مهدی نوری‌پور^۳

تاریخ دریافت: ۸ آبان ۱۴۰۲

تاریخ بازنگری: ۲۸ خرداد ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۲۷ خرداد ۱۴۰۴

چکیده

توسعه گردشگری می‌تواند اثرات و پیامدهای مثبت و منفی اقتصادی و اجتماعی در پی داشته باشد. بنابراین لزوم مدیریت و کنترل اثرات گردشگری به منظور کاهش اثرات منفی و تقویت اثرات مثبت اهمیت فراوانی دارد. پژوهش حاضر تلاش دارد تا به بررسی اثرات گردشگری بر بُعد اقتصادی و اجتماعی روستاهای گردشگری شهرستان دنا بپردازد. جامعه آماری این پژوهش ۱۴۷۳ خانوار ساکن در روستاهای گردشگری و غیرگردشگری در سال ۱۴۰۰ در شهرستان دنا بود که به کمک جدول نمونه‌گیری بارتلت، به ترتیب ۱۱۱ و ۸۰ خانوار آن‌ها (در مجموع ۱۹۱ خانوار) به عنوان نمونه تعیین شد. ابزار پژوهش پرسشنامه‌ای محقق ساخته بود که به منظور تأیید روایی صورتی آن، از نظرات متخصصان موضوعی بهره گرفته شد. بر اساس یافته‌ها، وضعیت اقتصادی و اجتماعی ساکنان روستاهای گردشگری و روستاهای غیرگردشگری قبل از توسعه گردشگری تغییر زیادی نداشته و تقریباً مشابه بوده است. در حالی که وضعیت اقتصادی و اجتماعی حال حاضر ساکنان روستاهای گردشگری (میانگین ۲/۹۷ و انحراف معیار ۰/۲۱) به طور معناداری بیشتر از ساکنان روستاهای غیرگردشگری (میانگین ۲/۶۷ و انحراف معیار ۰/۲۵) است. همچنین، وضعیت اقتصادی و اجتماعی ساکنان در روستاهای گردشگری در حال حاضر، بهتر از قبل از توسعه گردشگری ارزیابی شد، به طوری که بعد از توسعه گردشگری میانگین وضعیت اقتصادی و اجتماعی ساکنان روستاهای گردشگری (میانگین ۲/۹۷ و انحراف معیار ۰/۲۱) نسبت به قبل از توسعه گردشگری (میانگین ۲/۷۵ و انحراف معیار ۰/۲۶)، به طور معناداری افزایش یافته است. در مجموع می‌توان نتیجه گرفت که تأثیر مثبت توسعه گردشگری بر وضعیت اقتصادی و اجتماعی منطقه مورد مطالعه مشهود می‌باشد. بر اساس یافته‌های این تحقیق توجه بیشتر به سرمایه‌گذاری در حوزه گردشگری روستاها می‌تواند منجر به بهبود وضعیت اقتصادی روستائیان گردد.

کلمات کلیدی: گردشگری، اثرات توسعه گردشگری، روستاهای گردشگری، منطقه دنا، کهگیلویه و بویراحمد

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران

۲- دانشیار گروه مدیریت توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.

۳- دانشیار ترویج و آموزش کشاورزی، گروه ترویج و مدیریت توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.

*- نویسنده مسئول: ayatkarami@yu.ac.ir

مقدمه

طبیعی جذب مناطق روستایی می‌شوند (سعیدبخش و همکاران، ۱۳۹۹) این در حالی است که گسترش گردشگری بدون برنامه-ریزی و مدیریت صحیح گردشگری می‌تواند تبعات فراوانی در مناطق گردشگری پذیر داشته باشد (علی‌یاری و همکاران، ۱۳۹۸).

در این میان، طبق بررسی‌های صورت گرفته در مناطق گردشگری پذیر، تغییرات ناشی از گردشگری در این مناطق، بسیار چشم‌گیرتر و مهم‌تر از تغییرات ناشی از گسترش سایر فعالیت‌های اقتصادی است (صیدایی و رستمی، ۱۳۹۱). به بیانی دیگر، یکی از موارد مطرح در امر توسعه‌ی گردشگری کشور، مناطق روستایی با چشم‌اندازهای زیبا و طبیعت بکر است (گردشگری‌پذیر). استان کهگیلویه و بویراحمد به عنوان یکی از مناطق مهم گردشگری پذیر کشور و با دارا بودن مواهب طبیعی، بکر و شرایط اقلیمی مطلوب، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. گردشگری می‌تواند سهم به‌سزایی بر درآمد استان کهگیلویه و بویراحمد و به‌ویژه شهرستان دنا داشته باشد که یکی از مناطق راهبردی و مؤثر در جذب گردشگران داخلی و خارجی است. در این بین، پنج روستا (دهنو، کریک، کوخدان، بیاره و سرمور) در منطقه‌ی دنا با ظرفیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری فراوان روستایی، طبیعی، فرهنگی و اجتماعی از سوی سازمان گردشگری، میراث فرهنگی و صنایع دستی به عنوان روستاهای هدف گردشگری معرفی گردیده‌اند (مه‌دی‌ان بروجنی و احمدوند، ۱۳۹۳). بنابر محاسبات این سازمان مشخص شد در این روستاها طی گذشت ۶ سال از معرفی به‌عنوان روستاهای هدف گردشگری، تغییراتی در میزان توسعه‌یافتگی در زمینه شاخص-های اقتصادی و اجتماعی ایجاد شده است که برای نسبت دادن اثرات به‌وجود آمده به توسعه گردشگری در این منطقه، نیاز به تحلیل وضعیت قبل از توسعه گردشگری و بعد از آن و همچنین قیاس بین وضع موجود در روستاهای گردشگری‌پذیر و

گردشگری از گذشته‌های دور، موتور محرکه برای رشد و توسعه اقتصادی هر کشوری محسوب می‌شود (هزار جریبی و نجفی، ۱۳۸۹). در حال حاضر صنعت گردشگری در جهان توسعه فراوانی یافته است و بسیاری از کشورها توانسته‌اند از این طریق وضعیت خویش را بهبود بخشند و بر مشکلات اقتصادی خود از قبیل پایین بودن سطح درآمد سرانه، نرخ بالای بیکاری و کمبود درآمد ارزی غلبه کنند (میرزایی و جلیلی، ۱۳۹۰). بر اساس گزارش شورای جهانی سفر و گردشگری در سال ۲۰۱۹، صنعت گردشگری با گردش مالی سالانه در حدود ۸/۹ تریلیون دلار، به‌طور مستقیم و غیرمستقیم، سهمی معادل ۱۰/۳ درصد از تولید ناخالص داخلی جهانی را به خود اختصاص داده است؛ به علاوه از ۳۳۰ میلیون شغل (یک شغل از هر ۱۰ شغل) در سراسر جهان پشتیبانی نموده است (WTTC^۱, 2020) و ۱۰/۴ درصد از تولید ناخالص داخلی جهانی (۹/۲ تریلیون دلار) را تشکیل داده است. گردشگری یکی از بخش‌های اصلی اقتصادی کشورهای در حال توسعه است (تاندراین-راگوبور و همکاران^۲، ۲۰۲۲). با این حال، در کشورهای در حال توسعه آن طور که باید به حوزه گردشگری توجه نشده است و سرمایه‌گذاری شایسته‌ای در این زمینه صورت نگرفته است. این غفلت از سوی کشورهای همچون ایران صورت می‌گیرد که به لحاظ قابلیت‌ها و پتانسیل‌های گردشگری بسیار غنی است (عمرزاده و همکاران^۳، ۲۰۲۲). اما تاکنون از این ظرفیت بالقوه به نحو مطلوب استفاده نکرده است (میرزایی و جلیلی، ۱۳۹۰). بر اساس چشم‌انداز توسعه ۱۴۰۴، کشور ایران قصد دارد تا پایان این سال، ۲۰ میلیون گردشگر جذب کند که بخشی از این گردشگران برای استفاده از مواهب

1- World Travel & Tourism Council
2- Tandrayen-Ragoobur, Tengur
3- Omarzadeh

کشورهای ضعیف به کشورهای قوی. تسلط کامل کشورهای قوی در زمینه تولیدات و بازار به کشورهای ضعیف وجود دارد. در دهه ۱۹۷۰ مطابق الگوی نئولیبرالیسم اقتصادی تأکید بر آن است که دولت در بحث‌های گردشگری دخالت نداشته باشد و بخش خصوصی فعالیت‌های خود را انجام دهد. در دهه ۱۹۸۰ نظریه توسعه جایگزین، بر گردشگری محلی و بومی و مشارکت مردم محلی تأکید دارد. زیرا برای جذب گردشگر باید هم به جامعه میزبان و هم به نیازهای گردشگرها و هم حفظ محیط زیست توجه شود و مردم محلی را در طرح‌ها و برنامه‌ها مشارکت داد. در صورت عدم انجام این فعالیت‌ها، مردم محلی برخورد مناسبی با گردشگر انجام نمی‌دهند و در صورت نداشتن آموزش‌های لازم، محیط زیست آسیب می‌بیند (خواج‌نبی، ۱۴۰۰). گردشگری اثرات خاصی بر نواحی روستایی دارد. با توجه به ماهیت فعالیت گردشگری و ارتباط و تعامل تنگاتنگ آن با فعالیت‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، بالطبع اثرات آن می‌تواند به ویژه بر محیط جوامع میزبان بسیار گسترده و متنوع باشد و اهمیت فراوانی در توسعه روستایی داشته باشد (قنبری و همکاران، ۱۴۰۱). در زمینه ارتباط بین گردشگری و توسعه روستایی چهار دیدگاه مطرح است که، در دیدگاه اول با عنوان، گردشگری روستایی به عنوان راهبردی برای توسعه روستایی است. این راهبرد با توجه به روند روزافزون افول کشاورزی و تخریب روستاها در تلاش برای ارائه راهبردهایی جدید به منظور احیای روستاهاست و تنها راه احیای مجدد روستاها را ارائه برنامه و راهبردهای جزئی می‌داند که بتواند هم از منابع طبیعی و هم انسانی آن‌ها بهره‌برند و هم بتواند باعث ایجاد درآمد و افزایش رفاه زندگی ساکنان نواحی روستایی بشود. دیدگاه دوم گردشگری روستایی به مثابه سیاستی برای بازساخت روستایی است. طرفداران این دیدگاه بر این باورند که قادرند از وابستگی بیش از حد تولیدکنندگان روستایی به کشاورزی بکاهند و آن‌ها را در فرصت‌های اقتصادی جدید مشارکت دهند. در

غیرگردشگری می‌باشد. همچنین، طبق مشاهدات میدانی نویسندگان، آمارنامه‌های سالانه استانی و همچنین آمار و اطلاعات موجود در سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان کهگیلویه و بویراحمد، گردشگری در این منطقه، پیامدهای مثبت و منفی اقتصادی - اجتماعی فراوانی همچون رونق اقتصاد، حضور زنان در عرصه اقتصادی، کمتر شدن روند مهاجرت به شهر یاسوج، گران شدن قیمت زمین و مسکن ایجاد نموده است. بنابراین نیاز است این پیامدها به‌طور علمی مورد بررسی قرار گیرد. بر همین اساس، در این پژوهش، به بررسی اثرات گردشگری بر ابعاد اجتماعی و اقتصادی روستاهای هدف گردشگری شهرستان دنا در مرحله قبل و بعد از توسعه گردشگری پرداخته شده است. پژوهش حاضر، در تلاش برای پاسخ به این پرسش است که بین دو گروه ساکنان روستاهای گردشگرپذیر و غیرگردشگرپذیر در مرحله قبل از توسعه گردشگری و حال حاضر، از لحاظ وضعیت اقتصادی و اجتماعی چه تفاوتی وجود دارد.

توسعه گردشگری اثراتی بر جوامع مقصد و به‌ویژه بر مردم محلی (میزبان گردشگران) می‌گذارد و هم قادر به ایجاد منافع است و هم می‌تواند هزینه‌هایی را تحمیل کند (شارپلی، ۲۰۱۴). نظریه‌های توسعه و گردشگری به موازات هم از زمان جنگ جهانی دوم رشد نموده و از نقاط مشترک فراوانی برخوردار می‌باشد. روند تکامل نظریه‌های گردشگری به گونه‌ای است که مطابق الگوی نوسازی توسعه در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ فقط بر بعد اقتصادی تأکید داشته است. الگوی وابستگی بر این فرض استوار است که جوامع از مراحل مختلفی مشابه مراحل توسعه کشورهای غربی عبور می‌کنند و مشارکت محلی ناچیز است و از منابع طبیعی استفاده بی‌رویه شده و آسیب زیادی به محیط وارد می‌شود. همچنین مطابق الگوی وابستگی بررسی وابستگی

کشورهای اروپای شرقی بر این دیدگاه (دیدگاه توسعه گردشگری) به عنوان ابزاری برای بازسازی مجدد روستاها پس از فروپاشی شوروی تأکید شده است. دیدگاه سوم، گردشگری روستایی به عنوان ابزاری برای توسعه پایدار و حفاظت از منابع طبیعی است. دیدگاه سوم خواهان رشد بلندمدت گردشگری است بدون آن که گردشگری اثرات مخربی بر زیست‌بوم‌های طبیعی داشته باشد. در دیدگاه چهارم، گردشگری به‌مثابه ابزاری برای افزایش رفاه روستایی می‌باشد. در این دیدگاه، سطح رفاه جامعه محلی با مراحل مختلف مدل چرخه حیات گردشگری در ارتباط است. نظریه‌های بسیاری در این زمینه و چرخه حیات گردشگری که عموماً بر ظرفیت تحمل اجتماعی استوار می‌باشند ارائه شده است. اعتقاد بر آن است که در طول مراحل اولیه توسعه، تغییرات مثبتی در طرح کیفیت زندگی ساکنان ایجاد می‌شود؛ لیکن در ادامه، زمانی که ظرفیت تحمل و یا سطح تغییرات قابل قبول جامعه به آستانه خود برسد، تغییرات منفی ناشی از توسعه گردشگری در جامعه نمایان خواهد شد و به تدریج رفاه زندگی ساکنان تنزل خواهد نمود (طولابی‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۱؛ قنبری و همکاران، ۱۴۰۱).

در رابطه با اثرات گردشگری بر ابعاد اقتصادی و اجتماعی جوامع محلی مطالعات فراوانی صورت پذیرفته است که به ترتیب اثرات مثبت و منفی مورد بررسی قرار گرفته است. تحقیقات پیشین، به اثرات اقتصادی مثبت گردشگری بر اشتغال، از جمله بهبود اشتغال زنان روستایی (یاری‌حصار و محمدی، ۱۴۰۲؛ رجیبی و همکاران، ۱۴۰۱)، افزایش فرصت‌های شغلی برای جوانان (رجیبی و همکاران، ۱۴۰۱). افزایش اشتغال در بخش ساخت و ساز (مطبعی‌لنگرودی و رضائیه‌آزادی، ۱۳۹۲)، افزایش اشتغال افراد غیربومی (تقی‌زاد فانی و مقنی‌جانسوز، ۱۴۰۱)، ایجاد شغل دوم در کنار بخش کشاورزی برای روستاییان، احساس امنیت شغلی روستاییان، جذب نیروی کار از بخش

کشاورزی به گردشگری (موحدی و همکاران، ۱۳۹۸)، گسترش مشاغل خدماتی، ایجاد ثبات و امنیت شغلی، افزایش اشتغال فصلی روستاییان، کاهش بیکاری (پاندی، ۲۰۰۶؛ هرالامبولوس و پیژام، ۲۰۱۹؛ ابراهیمی‌کوهبنه و یعقوبی، ۱۳۹۹؛ عزیز و همکاران، ۱۳۹۸؛ احمدی، ۱۳۹۷؛ خان، ۲۰۰۵؛ جلیلی، ۱۴۰۰؛ درویشی و همکاران، ۱۳۹۷) اشاره نموده‌اند. دیگر اثر اقتصادی مثبت گردشگری، بهبود درآمد از طریق تنوع‌بخشی به منابع درآمدی ساکنان منطقه است (یاری‌حصار و محمدی، ۱۴۰۲). به‌گونه‌ای که گردشگری موجب افزایش قدرت خرید ساکنان منطقه شده و تقاضا برای محصولات محلی را افزایش داده است. همچنین، موجب بهبود بسته‌بندی و فروش تولیدات روستایی، درآمدزایی از طریق اجاره منزل، درآمدزایی از طریق فروش مواد غذایی از سوپرمارکت‌ها شده است (یاری‌حصار و محمدی، ۱۴۰۲؛ پاندی، ۲۰۰۶؛ جلیلی، ۱۴۰۰؛ ابراهیمی‌کوهبنه و یعقوبی، ۱۳۹۹؛ علی‌یاری و همکاران، ۱۳۹۸؛ عزیز و همکاران، ۱۳۹۸؛ هرالامبولوس و پیژام، ۲۰۱۹؛ رجیبی و همکاران، ۱۴۰۱).

بر اساس مرور پیشینه تحقیق، گردشگری نیز موجب ایجاد سرمایه‌گذاری بخش دولتی و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی مانند احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی شده است (رضائی و معتمدی، ۱۴۰۲؛ تقی‌زاد فانی و مقنی‌جانسوز، ۱۴۰۱؛ رجیبی و همکاران، ۱۴۰۱؛ یاری‌حصار و محمدی، ۱۴۰۲؛ عسکری‌زاد ماسوله و همکاران، ۱۴۰۲؛ علی‌یاری و همکاران، ۱۳۹۸؛ احمدی، ۱۳۹۷؛ جلیلی، ۱۴۰۰؛ حجابیان، ۱۴۰۲؛ عزیز و همکاران، ۱۳۹۸)، همچنین موجب سرمایه‌گذاری در ایجاد توسعه مناطق مسکونی (طولابی‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۱)، گسترش و افزایش امکانات اقامتی، خانه دوم و مسافرخانه

1- Pandey

2 - Haralambopolous and Pizam

3 - Khan

اجتماعی، مشارکت در مراسم‌ها، مشارکت در مدیریت روستا، اعتماد به سازمان‌های محلی و دولتی، تعاون و همکاری بین مردم منطقه، همکاری و مشارکت اجتماعی و سیاسی روستاییان در کارهای جمعی و عام‌المنفعه، اعتماد به دوستان و خویشاوندان در روستا، اعتماد بین گردشگران و مردم روستایی (حجاریان، ۱۴۰۲؛ شمس‌الدینی و صادقی، ۱۴۰۱؛ ابراهیمی کوهبنه و یعقوبی، ۱۳۹۹؛ موحدی و همکاران، ۱۳۹۸). بهبود روابط اجتماعی، کاهش نابرابری‌های اجتماعی (یاری حصار و محمدی، ۱۴۰۲؛ رضائی و معتمدی، ۱۴۰۲؛ رجبی و همکاران، ۱۴۰۱) و گسترش روابط بیرونی روستاها با روستاهای همجوار (جلیلی، ۱۴۰۰) اشاره نمود.

همچنین بررسی‌ها نشان داد که گردشگری بهبود زیرساخت‌ها را به همراه داشته شده است. به طوری که موجب افزایش زیرساخت‌های گردشگری (رضائی و معتمدی، ۱۴۰۲)، بهبود کیفیت حمل و نقل، دسترسی به جاده‌های مناسب، بهبود زیرساخت‌های ارتباطی و مخابراتی مانند تلفن و اینترنت، دسترسی به منابع انرژی (آب، برق، گاز)، گسترش خدمات و امکانات مختلف از جمله اماکن عمومی و فروشگاه‌ها، ایجاد و توسعه زیرساخت‌هایی مانند پل، جاده، استفاده از مصالح مناسب و مقاوم در مسکن روستایی و کمک به بهبود سیستم زباله (شمس‌الدینی و صادقی، ۱۴۰۱؛ یاری حصار و محمدی، ۱۴۰۲؛ رجبی و همکاران، ۱۴۰۱؛ حجاریان، ۱۴۰۲؛ موحدی و همکاران، ۱۳۹۸) شده است.

افزون بر این موارد، گردشگری موجب بهبود توانایی خانوار در تأمین کیفیت زندگی شده است. به گونه‌ای که موجب بهبود کمی و کیفی صنایع دستی شده و رونق تولید و فروش صنایع دستی را به همراه داشته است (رجبی و همکاران، ۱۴۰۱؛ یاری-حصار و محمدی، ۱۴۰۲؛ ابراهیمی کوهبنه و یعقوبی، ۱۳۹۹؛ پانندی، ۲۰۰۶؛ جلیلی، ۱۴۰۰). همچنین، توانایی زنان سرپرست خانوار را در تهیه مسکن افزایش داده است (یاسوری و همکاران،

یاری حصار و محمدی، ۱۴۰۲)، سرمایه‌گذاری در زمینه خدمات ارتباطی - فناوری نظیر بهبود آنتن‌دهی تلفن همراه و اینترنت (شمس‌الدینی و صادقی، ۱۴۰۱؛ عسکری‌زاد ماسوله و همکاران، ۱۴۰۲)، راه‌اندازی هتل‌ها و رستوران‌ها، ایجاد تأسیسات و تجهیزات اقتصادی جدید مربوط به گردشگری (تقی‌زاد فانید و مقنی‌جانسوز، ۱۴۰۱) شده است. همچنین مرور مطالعات پیشین نشان داد که گردشگری از نظر رفاه اجتماعی دارای اثرات مثبتی همچون افزایش میزان آگاهی جامعه روستایی (تقی‌زاد فانید و مقنی‌جانسوز، ۱۴۰۱؛ کشوردوست و آمار، ۱۳۹۹)، برقراری آرامش محیط روستا (عسکری‌زاد ماسوله و همکاران، ۱۴۰۲)، ارائه خدمات آموزشی (موحدی و همکاران، ۱۳۹۸؛ علی‌یاری و همکاران، ۱۳۹۸؛ جلیلی، ۱۴۰۰)، بهبود وضعیت بهداشت فردی و عمومی (ابراهیمی کوهبنه و یعقوبی، ۱۳۹۹؛ جلیلی، ۱۴۰۰؛ یاری حصار و محمدی، ۱۴۰۲) بوده است.

بررسی برخی مطالعات مرتبط نیز نشان داد که گردشگری بر سرمایه اجتماعی نیز اثر مثبت داشته است. به عنوان مثال، موجب افزایش احساس تعلق خاطر اهالی نسبت به روستا (طوبابی‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۱؛ یاری حصار و محمدی، ۱۴۰۲؛ رجبی و همکاران، ۱۴۰۱)، ایجاد حس غرور و مباهات فرهنگی روستاییان، افزایش تعامل با مردم خارج از گروه فرهنگی روستاییان (شمس‌الدینی و صادقی، ۱۴۰۱؛ علی‌یاری و همکاران، ۱۳۹۸)، افزایش مشارکت فرهنگی و اجتماعی (عزیزی و همکاران، ۱۳۹۸)، مشارکت در فعالیت‌های عمرانی و حل مشکلات روستا، فعالیت در نهادهای رسمی و غیررسمی (موحدی و همکاران، ۱۳۹۸؛ علی‌یاری و همکاران، ۲۰۲۲)، افزایش مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها و اجرای برنامه‌های مربوط به فعالیت‌های گردشگری (تقی‌زاد فانید و مقنی‌جانسوز، ۱۴۰۱)، افزایش انسجام اجتماعی، عضویت در گروه‌ها و تشکل‌های

۱۴۰۱؛ علی‌یاری و همکاران، ۲۰۲۲).

همچنین مرور تحقیقات مرتبط بیانگر آن بود که گردشگری از لحاظ جمعیتی نیز اثراتی مثبت شامل کاهش مهاجرت (تقی‌زاد فانید و مقنی‌جانسوز، ۱۴۰۱)، کاهش مشارکت در توسعه روستا (حبیبی، ۱۴۰۲)، کاهش انسجام و پیوندهای اجتماعی و خانوادگی (تقی‌زاد فانید و مقنی‌جانسوز، ۱۴۰۱)، تغییر در نوع پوشش اهالی روستا (پانندی، ۲۰۰۶، جلیلی، ۱۴۰۰)، تضعیف بنیاد خانوار، کم‌رنگ شدن اصالت فرهنگ سنتی (پانندی، ۲۰۰۶)، از بین رفتن آداب، فرهنگ و ارزش‌های محلی روستاها و الگوبرداری نامناسب از گردشگران (حبیبی، ۱۴۰۲)، فرار از قانون در زمینه ساخت و ساز غیرمجاز، کلاهبرداری و افزایش خرید و فروش غیرقانونی املاک و اراضی (کشوردوست و آمار، ۱۳۹۹)، گسترش سوداگری زمین؛ درگیری بین مردم بومی و گردشگران (علی‌یاری و همکاران، ۱۳۹۸) شده است.

همچنین مطالعات پیشین نشان داد که گردشگری موجب افزایش معضلات جوانان روستایی در خرید زمین به دلیل تشدید بورس‌بازی (کشوردوست و آمار، ۱۳۹۹)، افزایش قیمت مواد غذایی در فصل گردشگری (ابراهیمی‌کوهینه و یعقوبی، ۱۳۹۹)، افزایش هزینه برخی کالاها و خدمات (تقی‌زاد فانید و مقنی‌جانسوز، ۱۴۰۱)، شده است. از طرف دیگر گردشگری اثرات منفی در خصوص جمعیت بر جای نهاده است و موجب مهاجرت فصلی برای کار، مهاجرت به مناطق خارج از کشور، مهاجرت دائمی به مناطق داخل کشور (علی‌یاری و همکاران، ۲۰۲۲)، جذب افراد غیربومی به روستا (یاسوری و همکاران، ۱۴۰۱)، مرگ و میر در روستا به دلایلی از قبیل تصادفات وسایل نقلیه جاده‌ای (سلمانی و همکاران، ۱۳۹۷) گشته است.

با این حال، اثراتی منفی همچون تخلفات اجتماعی همچون افزایش جرم و جنایت و درگیری، افزایش بزهکاری، اعتیاد به مواد مخدر (رضائی و معتمدی، ۱۴۰۲؛ هرالامبوپولوس و پیژام، ۲۰۱۹؛ نوری‌پور و همکاران، ۱۳۹۷؛ بیرد و همکاران، ۲۰۰۹؛ علی‌یاری و همکاران، ۱۳۹۸) در بر داشته است، همچنین موجب ایجاد ناراحتی و عدم آرامش برای جامعه محلی (تقی‌زاد فانید و مقنی‌جانسوز، ۱۴۰۱)، افزایش شلوغی در جامعه میزبان، افزایش میزان آلودگی صوتی (رضائی و معتمدی، ۱۴۰۲؛ ابراهیمی‌کوهینه و یعقوبی، ۱۳۹۹؛ تقی‌زاد فانید و مقنی‌جانسوز، ۱۴۰۱) و تراکم و انباشت زباله در محیط روستا (یاری-حصار و محمدی، ۱۴۰۲) شده است.

از سویی در برخی از مطالعات، اثرات گردشگری بر سرمایه اجتماعی منفی عنوان شده است. به‌گونه‌ای که گردشگری

موجب کاهش توجه و پابندی به ارزش‌های اجتماعی و خانوادگی (تقی‌زاد فانید و مقنی‌جانسوز، ۱۴۰۱)، کاهش مشارکت در توسعه روستا (حبیبی، ۱۴۰۲)، کاهش انسجام و پیوندهای اجتماعی و خانوادگی (تقی‌زاد فانید و مقنی‌جانسوز، ۱۴۰۱)، تغییر در نوع پوشش اهالی روستا (پانندی، ۲۰۰۶، جلیلی، ۱۴۰۰)، تضعیف بنیاد خانوار، کم‌رنگ شدن اصالت فرهنگ سنتی (پانندی، ۲۰۰۶)، از بین رفتن آداب، فرهنگ و ارزش‌های محلی روستاها و الگوبرداری نامناسب از گردشگران (حبیبی، ۱۴۰۲)، فرار از قانون در زمینه ساخت و ساز غیرمجاز، کلاهبرداری و افزایش خرید و فروش غیرقانونی املاک و اراضی (کشوردوست و آمار، ۱۳۹۹)، گسترش سوداگری زمین؛ درگیری بین مردم بومی و گردشگران (علی‌یاری و همکاران، ۱۳۹۸) شده است.

همچنین مطالعات پیشین نشان داد که گردشگری موجب افزایش معضلات جوانان روستایی در خرید زمین به دلیل تشدید بورس‌بازی (کشوردوست و آمار، ۱۳۹۹)، افزایش قیمت مواد غذایی در فصل گردشگری (ابراهیمی‌کوهینه و یعقوبی، ۱۳۹۹)، افزایش هزینه برخی کالاها و خدمات (تقی‌زاد فانید و مقنی‌جانسوز، ۱۴۰۱)، شده است. از طرف دیگر گردشگری اثرات منفی در خصوص جمعیت بر جای نهاده است و موجب مهاجرت فصلی برای کار، مهاجرت به مناطق خارج از کشور، مهاجرت دائمی به مناطق داخل کشور (علی‌یاری و همکاران، ۲۰۲۲)، جذب افراد غیربومی به روستا (یاسوری و همکاران، ۱۴۰۱)، مرگ و میر در روستا به دلایلی از قبیل تصادفات وسایل نقلیه جاده‌ای (سلمانی و همکاران، ۱۳۹۷) گشته است.

بر اساس برخی مطالعات نیز گردشگری بر زیرساخت اثرات منفی از قبیل تغییرات کالبدی فضایی، تقلید از مصالح، سبک و طرح خانه‌های غیربومی و شهری، تغییرات شدید کاربری اراضی (حبیبی، ۱۴۰۲)، افزایش ترافیک (بیرد و همکاران، ۲۰۰۹؛ رضائی و معتمدی، ۱۴۰۲؛ تقی‌زاد فانید و مقنی‌جانسوز، ۱۴۰۱)

گذاشته است.

در یک جمع‌بندی کلی از مطالعات داخلی و خارجی بررسی شده می‌توان اینگونه استناد کرد که مجموعه‌ی زیادی از عوامل و اثرات به منظور توسعه گردشگری مناطق وجود دارند که قابل دسته‌بندی در دو بُعد اقتصادی و اجتماعی هستند. در این پژوهش با بهره‌گیری از مهم‌ترین اثرات از حیث ملموس بودن برای جامعه و گروه هدف پژوهش بر اساس مرور پیشینه نگاشته‌ها، اثرات گردشگری در دو بُعد اقتصادی و اجتماعی و هشت شاخص (شامل اشتغال، درآمد، سرمایه‌گذاری، کیفیت زندگی، رفاه اجتماعی، سرمایه اجتماعی، زیرساخت‌ها و جمعیتی) مورد بررسی قرار گرفت و از شاخص‌هایی که کمتر با جامعه مورد مطالعه پژوهش حاضر ارتباط داشت، صرف‌نظر گردید. دلیل انتخاب شاخص‌های مذکور، تأکید مطالعات پیشین بر مؤلفه‌های مذکور به عنوان اثرات گردشگری بوده است. همچنین از حیث نوآوری، در پژوهش حاضر رویکرد مقایسه‌ای مقاصد گردشگری شامل روستاهای گردشگرپذیر و روستاهای غیرگردشگرپذیر با عامل توسعه در منطقه مورد مطالعه در دستور کار قرار گرفته است که در سایر پژوهش‌های مشابه کمتر مشاهده شده است. هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی توسعه گردشگری در شهرستان دنا استان کهگیلویه و بویر احمد می‌باشد. در نهایت با توجه به مبانی نظری و ساختار پژوهش می‌توان فرضیه‌های پژوهش را به شرح زیر متصور بود:

- بین دو گروه ساکنان روستاهای گردشگرپذیر و غیرگردشگرپذیر در مرحله قبل از توسعه گردشگری از لحاظ وضعیت اقتصادی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

- بین دو گروه ساکنان روستاهای گردشگرپذیر و غیرگردشگرپذیر در حال حاضر از لحاظ وضعیت اقتصادی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

- بین دو گروه ساکنان روستاهای گردشگرپذیر و غیرگردشگرپذیر در مرحله قبل از توسعه گردشگری از لحاظ

وضعیت اجتماعی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

- بین دو گروه ساکنان روستاهای گردشگرپذیر و غیرگردشگرپذیر در حال حاضر از لحاظ وضعیت اجتماعی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نظر هدف از نوع کاربردی است و بر اساس نحوه گردآوری داده‌ها از نوع علی-مقایسه‌ای است. بدین منظور با استفاده از نظر کارشناسان سازمان گردشگری استان کهگیلویه و بویراحمد، سه روستای گردشگرپذیر (کریک، بیاره و بهرام بیگی) و سه روستای غیرگردشگرپذیر (دارشاهی، بن زرد علیا و سمرون) که از لحاظ شرایط جمعیتی تقریباً مشابه هستند انتخاب شدند. جامعه آماری این پژوهش ۱۴۷۳ خانوار روستایی که شامل ۷۷۳ خانوار روستایی گردشگرپذیر و ۷۰۰ خانوار روستایی غیرگردشگرپذیر هستند که با توجه به جدول نمونه‌گیری بارتلت و همکاران (۲۰۰۱) و با ضریب خطای یک درصد تعداد ۱۹۱ خانوار روستایی به عنوان نمونه تعیین شد. شایان ذکر است انتخاب نمونه‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با انتساب متناسب بود (جدول ۳).

در این تحقیق ابزار پژوهش، پرسشنامه محقق‌ساخته بود که در دو بعد اقتصادی و اجتماعی طراحی شد و پاسخ‌دهندگان نظر خود را درباره شاخص‌های این دو بعد بیان کردند. این پرسشنامه در قالب طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای از خیلی کم تا خیلی زیاد (یک تا پنج) طراحی گردید. در بحث اقتصادی شاخص‌های اشتغال (با نه گویه)، میزان درآمد (با هفت گویه)، میزان سرمایه‌گذاری (با چهار گویه) و کیفیت زندگی (با شش گویه) و در بحث اجتماعی شاخص‌های رفاه اجتماعی (با نه گویه)، سرمایه اجتماعی (با ۱۵ گویه) و زیرساخت‌ها (با ۱۰ گویه) و بعد جمعیتی (با پنج گویه) مورد بررسی قرار گرفت. در این پژوهش از روش آلفای کرونباخ برای محاسبه همبستگی درونی ابزار

سنجش استفاده شد. بدین منظور از مطالعه‌ی پیش‌آهنگ استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ بین ۰/۷۶ تا ۰/۹۱ برآورد شد که بیانگر ثبات درونی متغیرهاست. در ادامه متغیرها و مؤلفه‌های پژوهش در جدول ۴ و در قالب تعاریف مفهومی و عملیاتی به همراه نتایج حاصل از آزمون آلفای کرونباخ نشان داده شده است.

جدول ۳. نمونه آماری

روستا	نام روستا	بخش	دهستان	تعداد کل خانوار	حجم نمونه
	کریک	مرکزی	دنا	۳۷۵	۴۹
گردشگرپذیر	بهرام بیگی	پاتاوه	پاتاوه	۳۱۶	۴۱
	بیاره	مرکزی	دنا	۸۲	۱۱
	بن زرد علیا	پاتاوه	پاتاوه	۳۸۲	۴۹
غیرگردشگرپذیر	دارشاهی	مرکزی	دنا	۲۱۶	۲۸
	سمرون	مرکزی	پاتاوه	۱۰۲	۱۳
	جمع کل				۱۹۱

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۴. تعریف شاخص‌ها و متغیرهای پژوهش به همراه نتایج حاصل از آزمون آلفای کرونباخ

متغیرها	تعریف مفهومی	تعریف عملیاتی	منابع	آلفای کرونباخ
اشتغال	اشتغال عبارت است از انجام فعالیت و عملی در راستای تامین مایحتاج ضروری و عرفی زندگی یا فعلی است که توسط انسان به نیت برآوردن ضروریات و اساسیات زندگی و حیات انسانی انجام می‌شود (امرایی‌عبدولی، ۱۳۸۸)	با نه گویه شامل ("اشتغال برخی از نیروی مازاد بخش کشاورزی در بخش گردشگری"، "ایجاد شغل دوم در کنار بخش کشاورزی برای روستاییان"، "احساس امنیت شغلی روستاییان"، "اشتغال در بخش ساخت و ساز برای روستاییان"، "مشارکت مالی روستاییان در امور مربوط به عمران و آبادی روستای خود"، "میزان بیکاری در منطقه"، "میزان اشتغال افراد غیربومی"، "میزان اشتغال دائم برای روستاییان بخصوص جوانان" و "میزان ایجاد اشتغال برای زنان") در دو مقطع زمانی در حال حاضر و هفت سال قبل در قالب طیف لیکرت پنج گزینه‌ای از (۱=خیلی کم تا ۵=خیلی زیاد) مورد سنجش قرار گرفت.	پانندی، ۲۰۰۶؛ هرالامیوپولوس و پیژام، ۲۰۱۹؛ براهیمی کوهبنه و یعقوبی، ۱۳۹۹؛ عزیززی و همکاران، ۱۳۹۸؛ احمدی، ۱۳۹۷؛ خان، ۲۰۱۳؛ جلیلی، ۱۴۰۰؛ درویشی و همکاران، ۱۳۹۷؛ طولابی‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۱؛ یاری حصار و محمدی، ۱۴۰۲؛ رجبی و همکاران، ۱۴۰۱؛ مطیعی‌لنگرودی و رضائیه‌آزادی، ۱۳۹۲؛ تقی‌زاد فانیید و مقنی‌جانسوز، ۱۴۰۱؛ موحدی و همکاران، ۱۳۹۸	۰/۹۱
میزان درآمد	درآمد مقدار پولی است که تولیدکنندگان با فروش محصولات یا ارائه خدمات خود به‌دست می‌آورند (کیس و فیر، ۲۰۰۷).	شاخص "میزان درآمد" با هفت گویه شامل ("درآمدزایی ساکنین محلی از طریق فروش مواد غذایی از سوپرمارکت‌ها در روستا"، "درآمدزایی از طریق فروش تولیدات روستایی به گردشگران"، "قدرت خرید ساکنین محلی"، "کسب درآمد از طریق اجاره منزل"، "فصلی بودن درآمد و رونق آن در مواقع خاصی از سال"، "قیمت مسکن و اجاره" و "قیمت کالا و اجناس") در دو مقطع زمانی در حال حاضر و هفت سال قبل در قالب طیف لیکرت پنج گزینه‌ای از (۱=خیلی کم تا ۵=خیلی زیاد) مورد سنجش قرار گرفت.	یاری حصار و محمدی، ۱۴۰۲؛ پانندی، ۲۰۰۶؛ جلیلی، ۱۴۰۰؛ ابراهیمی کوهبنه و یعقوبی، ۱۳۹۹؛ علی‌یاری و همکاران، ۱۳۹۸؛ عزیززی و همکاران، ۱۳۹۸؛ هرالامیوپولوس و پیژام، ۲۰۱۹؛ جلیلی، ۱۴۰۰؛ درویشی و همکاران، ۱۳۹۷؛ احمدی، ۱۳۹۷؛ طولابی‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۱؛ رضائی و معتمدی، ۱۴۰۲؛ خان، ۲۰۱۳	۰/۸۷
میزان سرمایه‌گذاری	سرمایه‌گذاری به عنوان "تعهد منابع برای دستیابی به منافع بعدی" تعریف می‌شود (لانبرگر، ۱۹۹۸).	شاخص "میزان سرمایه‌گذاری" با چهار گویه شامل ("ایجاد موسسه‌های اقتصادی جدید مانند تعاونی‌های روستایی در شهرستان"، "سرمایه‌گذاری در زمینه خدمات ارتباطی و اطلاع‌رسانی نظیر بهبود اینترنت"، "فعالیت بخش خصوصی مانند اقامتگاه‌های بوم‌گردی و سرمایه‌گذاری آن‌ها در محیط روستا"، "راه‌اندازی هتل‌ها و رستوران‌ها") در دو مقطع زمانی در حال حاضر و هفت سال قبل در قالب طیف لیکرت پنج گزینه‌ای از (۱=خیلی کم تا ۵=خیلی زیاد) مورد سنجش قرار گرفت.	ابراهیمی کوهبنه و یعقوبی، ۱۳۹۹؛ رضائی و معتمدی، ۱۴۰۲؛ تقی‌زاد فانیید و مقنی‌جانسوز، ۱۴۰۱؛ رجبی و همکاران، ۱۴۰۱؛ یاری حصار و محمدی، ۱۴۰۲؛ عسکری‌زاد ماسوله و همکاران، ۱۴۰۲؛ علی‌یاری و همکاران، ۱۳۹۸؛ احمدی، ۱۳۹۷؛ جلیلی، ۱۴۰۰؛ حجازیان، ۱۴۰۲؛ عزیززی و همکاران، ۱۳۹۸؛ طولابی‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۱؛ شمس‌الدینی و صادقی، ۱۴۰۱	۰/۸

۰/۷۷	<p>رجبی و همکاران، ۱۴۰۱؛ یاری حصار و محمدی، ۱۴۰۲؛ ابراهیمی کوهینه و یعقوبی، ۱۳۹۹؛ پانندی، ۲۰۰۶؛ جلیلی، ۱۴۰۰؛ یاسوری و همکاران، ۱۴۰۱؛ علی یاری و همکاران، ۲۰۲۲؛ تقی زاد فانید و مقنی جانسوز، ۱۴۰۱؛ کشور دوست و آمار، ۱۳۹۹</p>	<p>با چهار گویه شامل "توانایی خانوار برای تأمین کیفیت زندگی"؛ "توانایی خانوار در تهیه مسکن"؛ "توانایی زنان سرپرست خانوار در تهیه مسکن"؛ "توانایی جوانان در تهیه مسکن"؛ "قیمت مواد غذایی در روستا" و "توسعه صنایع دستی و بومی" در دو مقطع زمانی در حال حاضر و هفت سال قبل در قالب طیف لیکرت پنج گزینه‌ای از (۱= خیلی کم تا ۵= خیلی زیاد) مورد سنجش قرار گرفت.</p>	<p>وضعیت افراد ساکن در یک منطقه می‌باشد که هم بعد فردی و هم بعد اجتماعی شامل آن است (باسخا و همکاران، ۱۳۹۰)</p>	کیفیت زندگی
۰/۷۸	<p>تقی زاد فانید و مقنی جانسوز، ۱۴۰۱؛ کشور دوست و آمار، ۱۳۹۹؛ عسکری زاد ماسوله و همکاران، ۱۴۰۲؛ موحدی و همکاران، ۱۳۹۸؛ علی یاری و همکاران، ۱۳۹۸؛ جلیلی، ۱۴۰۰؛ ابراهیمی کوهینه و یعقوبی، ۱۳۹۹؛ یاری حصار و محمدی، ۱۴۰۲؛ رضائی و معتمدی، ۱۴۰۲؛ هرا لامپولوس و پیژام، ۲۰۱۹؛ نوری پور و همکاران، ۱۳۹۷؛ بیرد و همکاران، ۲۰۰۹</p>	<p>با نه گویه شامل "امنیت در روستا"؛ "وضعیت جرم و جنایت در جامعه"؛ "میزان استفاده از مواد مخدر"؛ "میزان آگاهی مردم از مسایل و مشکلات زندگی امروزی"؛ "میزان ازدحام و شلوغی روستا"؛ "میزان آلودگی صوتی"؛ "وضعیت بهداشت و تمیزی روستا"؛ "احساس آرامش و راحتی در روستا"؛ "ارائه خدمات آموزشی" در دو مقطع زمانی "در حال حاضر" و "هفت سال قبل" در قالب طیف لیکرت پنج گزینه‌ای از (۱= خیلی کم تا ۵= خیلی زیاد) مورد سنجش قرار گرفت.</p>	<p>رفاه اجتماعی یک وضعیت چند جانبه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی معطوف است و حفظ شان انسان‌ها و مسوولیت پذیری جامعه در قبال آن و ارتقای توانمندی جامعه از اهداف اساسی آن است (بزدانی، ۱۳۸۲)</p>	رفاه اجتماعی
۰/۷۹	<p>حجاریان، ۱۴۰۲؛ طولابی نژاد و همکاران، ۱۴۰۱؛ یاری حصار و محمدی، ۱۴۰۲؛ رجبی و همکاران، ۱۴۰۱؛ شمس الدینی و صادقی، ۱۴۰۱؛ علی یاری و همکاران، ۱۳۹۸؛ عزیزقی و همکاران، ۱۳۹۸؛ موحدی و همکاران، ۱۳۹۸؛ علی یاری و همکاران، ۲۰۲۲؛ تقی زاد فانید و مقنی جانسوز، ۱۴۰۱؛ ابراهیمی کوهینه و یعقوبی، ۱۳۹۹؛ رضائی و معتمدی، ۱۴۰۲؛ حبیبی، ۱۴۰۲؛ پانندی، ۲۰۰۶؛ جلیلی، ۱۴۰۰؛ کشور دوست و آمار، ۱۳۹۹</p>	<p>با ۱۵ گویه شامل ("تعلق خاطر روستاییان به روستای خود"؛ "تعاون و همکاری بین مردم منطقه"؛ "حس غرور و مباحات فرهنگی روستاییان"؛ "اعتماد بین روستاییان"؛ "آگاهی عمومی نسبت به تغییر و تحولات منطقه، جامعه و دنیا"؛ "ارزش‌های اجتماعی"؛ "تعامل با مردم خارج از گروه فرهنگی روستاییان"؛ "انسجام و صمیمیت خانوادگی و اجتماعی"؛ "ایجاد گروه‌ها و اقشار جدید مانند واسطه‌گران"؛ "درگیری بین مردم بومی و گردشگران"؛ "شرکت در کارهای گروهی"؛ "مشارکت جهت حفظ از جاذبه‌های طبیعی روستا"؛ "همکاری بین اهالی در امور روستا"؛ "مشارکت بخش خصوصی در توسعه و عمران روستا"؛ "اختلاف محلی در روستا" در دو مقطع زمانی "در حال حاضر" و "هفت سال قبل" در قالب طیف لیکرت پنج گزینه‌ای از (۱= خیلی کم تا ۵= خیلی زیاد) مورد سنجش قرار گرفت.</p>	<p>سرمایه اجتماعی گنجینه‌ای از منابع و شبکه‌ها را برای تسهیل مشارکت سیاسی فراهم می‌کند. زمانی که سرمایه اجتماعی به آسانی در دسترس باشد، بدون توجه به نوع اجتماع، می‌توان صف‌های مشارکت سیاسی (یعنی آموزش، اشتغال، مهارت‌های مدنی و غیره) را برهم زد (مور، ۲۰۰۷)</p>	سرمایه اجتماعی
۰/۸۶	<p>خان، ۲۰۱۳؛ رضائی و معتمدی، ۱۴۰۲؛ شمس الدینی و صادقی، ۱۴۰۱؛ یاری حصار و محمدی، ۱۴۰۲؛ رجبی و همکاران، ۱۴۰۱؛ حجاریان، ۱۴۰۲؛ موحدی و همکاران، ۱۳۹۸؛ تقی زاد فانید و مقنی جانسوز، ۱۴۰۱؛ حبیبی، ۱۴۰۲؛ بیرد و همکاران، ۲۰۰۹</p>	<p>با ۱۰ گویه شامل ("تجهیز شبکه‌های ارتباطی؛ تأسیسات زیربنایی (آب، برق و تلفن)؛ ایجاد کیوسک‌ها و مراکز اطلاعاتی؛ راه‌های ارتباطی با شهر و روستا؛ وسیله نقلیه ایاب و ذهاب عمومی (از جمله تاکسی، مینی‌بوس)؛ عملکرد دهیاری و شورای روستا (بهسازی روستا)؛ بانک؛ پست بانک؛ ایجاد تکنولوژی‌های پیشرفته در منطقه و خدمات زیربنایی (جاده، خیابان) در دو مقطع زمانی "در حال حاضر" و "هفت سال قبل" در قالب طیف لیکرت پنج گزینه‌ای از (۱= خیلی کم تا ۵= خیلی زیاد) مورد سنجش قرار گرفت.</p>	<p>عبارت است از امکانات، سامانه‌ها و بناهایی که به یک شهر یا کشور خدمت‌رسانی می‌کنند، مانند راه‌ها، مدارس و زیرساخت‌های آموزشی (پیریونسی، ۲، ۲۰۱۹)</p>	زیرساخت‌ها
۰/۷۶	<p>(تقی زاد فانید و مقنی جانسوز، ۱۴۰۱؛ رضائی و معتمدی، ۱۴۰۲؛ درویشی و همکاران، ۱۳۹۷؛ جلیلی، ۱۴۰۰؛ رجبی و همکاران، ۱۴۰۱؛ علی یاری و همکاران، ۲۰۲۲؛ یاسوری و همکاران، ۱۴۰۱؛ سلمانی و همکاران، ۱۳۹۷</p>	<p>با پنج گویه شامل ("مهاجرت به داخل روستا"؛ "مهاجرت به خارج از روستا"؛ "تازمواردان روستا"؛ "زاد و ولد در روستا" و "مرگ و میر در روستا") در دو مقطع زمانی "در حال حاضر" و "هفت سال قبل" در قالب طیف لیکرت پنج گزینه‌ای از (۱= خیلی کم تا ۵= خیلی زیاد) مورد سنجش قرار گرفت.</p>	<p>مطالعه اندازه، ترکیب و توزیع فضایی جمعیت‌های انسانی، از طریق پنج فرآیند باروری، مرگ‌ومیر و غیره (بوگ، ۳، ۱۹۶۹)</p>	جمعیتی

منبع: یافته‌های پژوهش

برای اعتبار صوری و محتوایی پرسشنامه از نظرات اساتید توسعه روستایی دانشگاه یاسوج بهره گرفته شد. در این پژوهش تجزیه و تحلیل داده‌ها، شامل دو بخش توصیفی و استنباطی بود که از آماره‌های توصیفی نظیر فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار، و آماره‌های استنباطی از جمله مقایسه‌ی میانگین (آزمون تی مستقل، آزمون تی وابسته) استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از بسته نرم‌افزار آماری SPSS 25 استفاده شد.

نتایج و بحث

به منظور مقایسه میانگین وضعیت اقتصادی در بین دو گروه ساکنان روستاهای گردشگرپذیر و غیرگردشگرپذیر در دو مرحله (قبل از توسعه گردشگری و حال حاضر) از آزمون تی مستقل استفاده شد. نتایج آزمون تی مستقل در جدول ۵ ارائه شده است. بر اساس یافته‌ها، می‌توان نتیجه گرفت که بین میانگین وضعیت اقتصادی ساکنان روستاهای گردشگرپذیر و روستاهای غیرگردشگرپذیر در دو مرحله (قبل از توسعه گردشگری و حال حاضر) تفاوت‌های معناداری وجود دارد.

بر اساس یافته‌های جدول ۵، از نظر وضعیت اقتصادی قبل از توسعه گردشگری، تفاوت معناداری بین میانگین ساکنان روستاهای گردشگرپذیر و روستاهای غیرگردشگرپذیر وجود ندارد ($t = -0/07$ و $p = 0/95$)؛ اما در مقایسه وضعیت حال حاضر، تفاوت معناداری بین میانگین ساکنان روستاهای گردشگرپذیر (با میانگین ۲/۹۴ و انحراف معیار ۰/۳۵) و روستاهای غیرگردشگرپذیر (با میانگین ۲/۴۴ و انحراف معیار ۰/۳۶) وجود دارد ($t = 7/78$ و $p = 0/001$). این نتیجه نشان می‌دهد که توسعه گردشگری تأثیر مثبتی بر وضعیت اقتصادی ساکنان روستاهای گردشگرپذیر داشته است. این یافته با نتایج پژوهش‌های قبلی، به ویژه پژوهش راستای و همکاران (۱۴۰۰) در تحلیل اثرات

گردشگری بر جامعه میزبان نواحی روستایی تمین در شهرستان میرجاوه همخوانی دارد که بیشترین تأثیر گردشگری را بر بعد اقتصادی تشخیص داده است. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که توسعه گردشگری تأثیر مثبتی بر وضعیت اقتصادی ساکنان روستاهای گردشگرپذیر داشته است.

بر اساس نتایج آزمون تی مستقل، تفاوت معناداری بین وضعیت اشتغال ساکنان روستاهای گردشگرپذیر و روستاهای غیرگردشگرپذیر قبل از توسعه گردشگری وجود ندارد ($t = 1/19$ و $p = 0/24$)؛ اما، در وضعیت اشتغال آن‌ها در حال حاضر تفاوت معناداری وجود دارد ($t = 4/6$ و $p = 0/001$). نتایج نشان می‌دهد که سطح اشتغال ساکنان روستاهای گردشگرپذیر (با میانگین ۲/۸۱ و انحراف معیار ۰/۵۹) بیشتر از روستاهای غیرگردشگرپذیر (با میانگین ۲/۴۳ و انحراف معیار ۰/۵۳) است. بنابراین، می‌توان استنباط کرد که گردشگری تأثیر مثبتی بر وضعیت اشتغال ساکنان دارد. این نتایج با مطالعه احمدی (۱۳۹۷) که در آن تأثیرات گردشگری فرهنگی بر پایداری اقتصادی مناطق روستایی زنجان مورد بررسی قرار گرفت، همسو است.

بر اساس نتایج ارائه شده در جدول ۵، بین میانگین میزان درآمد ساکنان روستاهای گردشگرپذیر و روستاهای غیرگردشگرپذیر قبل از توسعه گردشگری تفاوت معناداری وجود ندارد ($t = -0/54$ و $p = 0/59$)؛ اما، در میانگین میزان درآمد این دو گروه در حال حاضر تفاوت معناداری وجود دارد ($t = 4/95$ و $p = 0/001$). میانگین درآمد ساکنان روستاهای گردشگرپذیر (با میانگین ۲/۹۳ و انحراف معیار ۰/۴۳) بیشتر از روستاهای غیرگردشگرپذیر است (با میانگین ۲/۵۹ و انحراف معیار ۰/۵۱). بنابراین، می‌توان استنباط کرد که گردشگری تأثیر مثبتی بر میزان درآمد ساکنان دارد ($t = 4/95$ و $p = 0/001$). این نتیجه همسو با یافته‌های پژوهش‌های یاری حصار و محمدی، ۱۴۰۲؛

پاندی، ۲۰۰۶؛ هرالامبوپولوس و پیژام، ۲۰۱۹ است که نشان دادند گردشگری می‌تواند به افزایش درآمد ساکنان روستایی منطقه کمک کند.

بر اساس یافته‌های جدول ۵، تفاوت معناداری بین میانگین سرمایه‌گذاری ساکنان روستاهای گردشگرپذیر و روستاهای غیرگردشگرپذیر قبل از توسعه گردشگری وجود دارد ($t = 2/3$ و $p = 0/02$)؛ میانگین سرمایه‌گذاری ساکنان روستاهای گردشگرپذیر (میانگین $2/7$ و انحراف معیار $0/43$) بیشتر از روستاهای غیرگردشگرپذیر است (با میانگین $2/53$ و انحراف معیار $0/56$). همچنین، تفاوت معناداری در میانگین سرمایه‌گذاری ساکنان روستاهای گردشگرپذیر و روستاهای غیرگردشگرپذیر در وضعیت حال حاضر وجود دارد ($t = 11/06$ و $p = 0/001$). میانگین سرمایه‌گذاری ساکنان روستاهای گردشگرپذیر (میانگین $3/34$ و انحراف معیار $0/43$) بیشتر از روستاهای غیرگردشگرپذیر است (با میانگین $2/61$ و انحراف معیار $0/48$). بنابراین، می‌توان استنباط کرد که گردشگری تأثیر مثبتی بر سرمایه‌گذاری ساکنان دارد ($t = 11/06$ و $p = 0/001$). این نتایج به نوعی همخوان با پژوهش احمدی (۱۳۹۷) است که بر اساس یافته‌های آن، گردشگری تأثیر مثبتی بر شاخص سرمایه دارد. این نتیجه نشان می‌دهد که گردشگری می‌تواند به افزایش سرمایه‌گذاری ساکنان روستایی کمک کند.

همانطور که اطلاعات جدول ۵ نشان می‌دهد، تفاوت معناداری بین میانگین متغیرهای کیفیت زندگی ساکنان روستاهای گردشگرپذیر و روستاهای غیرگردشگرپذیر قبل از توسعه گردشگری وجود ندارد ($t = -0/38$ و $p = 0/7$). اما، میانگین کیفیت زندگی ساکنان روستاهای گردشگرپذیر (با میانگین $2/29$ و انحراف معیار $0/6$) به طور معناداری بیشتر از روستاهای غیرگردشگرپذیر (با میانگین $2/12$ و انحراف معیار $0/55$) است ($t = 1/96$ و $p = 0/05$). بنابراین، ساکنان روستاهای گردشگرپذیر در شاخص‌های کیفیت زندگی وضعیت مناسب‌تری

دارند ($P = 0/05$ و $t = 1/96$). این نتایج نشان می‌دهد که گردشگری تأثیر مثبتی بر شاخص‌های کیفیت زندگی دارد. لذا، می‌توان استنباط کرد که گردشگری می‌تواند بهبودی در کیفیت زندگی ساکنان روستایی ایجاد کند. این نتیجه همسو با یافته‌های پژوهش علی‌یاری و همکاران، ۲۰۲۲ است که نشان داده‌اند گردشگری تأثیر مثبتی بر کیفیت زندگی دارد.

با بهره‌گیری از آزمون تی مستقل، میانگین وضعیت اجتماعی ساکنان روستاهای گردشگرپذیر و غیرگردشگرپذیر در دو مرحله (قبل از توسعه گردشگری و حال حاضر) مقایسه شد. بر اساس یافته‌ها، در مرحله قبل از توسعه گردشگری، تفاوت معناداری بین میانگین وضعیت اجتماعی دو گروه وجود نداشت ($t = 1/22$ و $p = 0/22$)؛ اما در حال حاضر، تفاوت معناداری مشاهده می‌شود. به طوری که میانگین وضعیت اجتماعی ساکنان روستاهای گردشگرپذیر (با میانگین $3/09$ و انحراف معیار $0/28$) به طور معناداری بیشتر از غیرگردشگرپذیر (با میانگین $2/89$ و انحراف معیار $0/25$) است ($t = 5/18$ و $p = 0/001$). بنابراین، ساکنان روستاهای گردشگرپذیر در وضعیت اجتماعی مناسب‌تری قرار دارند. با توجه به این نتایج، می‌توان استنباط کرد که گردشگری می‌تواند بهبودی در وضعیت اجتماعی ساکنان روستاهای گردشگرپذیر ایجاد کند. این نتیجه همسو با نتایج پژوهش‌های تقی‌زاد فانید و مقنی‌جانسوز، ۱۴۰۱؛ کشوردوست و آمار، ۱۳۹۹؛ موحدی و همکاران، ۱۳۹۸؛ جلیلی، ۱۴۰۰ است که نشان دادند گردشگری تأثیر مثبتی بر وضعیت اجتماعی دارد.

بر اساس نتایج آزمون تی مستقل، تفاوت معناداری بین میانگین سرمایه اجتماعی ساکنان روستاهای گردشگرپذیر و غیرگردشگرپذیر در مرحله قبل از توسعه گردشگری مشاهده شد ($t = 1/95$ و $p = 0/05$). در این مرحله، میانگین سرمایه اجتماعی ساکنان روستاهای گردشگرپذیر (میانگین $3/34$ و انحراف معیار $0/51$) به طور معناداری بیشتر از غیرگردشگرپذیر (با میانگین $3/2$ و انحراف معیار $0/47$) است. در مرحله حال حاضر نیز،

$(p=0/001)$ ، به طور کلی، بر اساس نتایج این آزمون، می‌توان استنباط کرد که گردشگری تأثیر مثبتی بر وضعیت اقتصادی و اجتماعی ساکنان دارد. با این حال، لازم به ذکر است که در این نتایج، عوامل دیگری که ممکن است بر وضعیت اقتصادی و اجتماعی تأثیر داشته باشند، در نظر گرفته نشده است. برای بررسی دقیق‌تر، نیاز به تحقیقات بیشتر می‌باشد.

با استفاده از آزمون تی وابسته، میانگین وضعیت اقتصادی ساکنان روستاهای گردشگری پذیر شهرستان دنا در دو مرحله قبل از توسعه گردشگری و حال حاضر مقایسه شد. بر اساس اطلاعات جدول ۶، در مرحله قبل از توسعه گردشگری، میانگین وضعیت اقتصادی ساکنان ۲/۶۱ و انحراف معیار ۰/۳۴ بوده است، و در حال حاضر، میانگین وضعیت اقتصادی ساکنان به ۲/۸۴ و انحراف معیار ۰/۳۵ افزایش یافته است. این تفاوت از نظر آماری معنادار است ($t=4/43$ و $p=0/01$). بنابراین، می‌توان استنباط کرد که گردشگری بر وضعیت اقتصادی ساکنان روستاهای گردشگری پذیر شهرستان دنا تأثیر داشته است و باعث افزایش آن شده است. لذا، گردشگری می‌تواند به عنوان یک عامل مؤثر در بهبود وضعیت اقتصادی مناطق گردشگری پذیر قلمداد شود. با این حال، برای بررسی دقیق‌تر و تأثیر سایر عوامل مؤثر بر وضعیت اقتصادی ساکنان، نیاز به تحقیقات بیشتری وجود دارد.

بر اساس یافته‌های مندرج در جدول ۶، میانگین وضعیت اشتغال ساکنان گردشگری پذیر قبل از توسعه گردشگری ۲/۲۴ و انحراف معیار ۰/۵۶ بوده است، در حالی که بعد از آن به ۲/۸۱ و انحراف معیار ۰/۵۹ به طور معناداری افزایش یافته است ($t=7/4$ و $p=0/01$). این یافته نشان می‌دهد که گردشگری تأثیر مثبتی بر وضعیت اشتغال ساکنان دارد. لذا، می‌توان استنباط کرد که گردشگری می‌تواند به عنوان یک منبع ایجاد شغل و افزایش فرصت‌های اشتغال در مناطق گردشگری پذیر عمل کند.

میانگین سرمایه اجتماعی ساکنان روستاهای گردشگری پذیر (میانگین ۳/۴۳ و انحراف معیار ۰/۴۶) از غیرگردشگری پذیر (با میانگین ۳/۱۷ و انحراف معیار ۰/۴۵) به طور معناداری بیشتر است ($t=4$ و $p=0/001$).

با توجه به نتایج آزمون تی مستقل، در مرحله قبل از توسعه گردشگری، تفاوت معناداری بین میانگین وضعیت زیرساختی ساکنان روستاهای گردشگری پذیر و غیرگردشگری پذیر مشاهده نشد ($t=-0/27$ و $p=0/79$)؛ اما در حال حاضر، میانگین وضعیت زیرساختی ساکنان روستاهای گردشگری پذیر (با میانگین ۳/۰۷ و انحراف معیار ۰/۵۴)، به طور معناداری بیشتر از میانگین وضعیت ساکنان روستاهای غیرگردشگری پذیر (با میانگین ۲/۶۴ و انحراف معیار ۰/۴۸) است ($t=5/81$ و $P=0/001$). این نتایج نشان می‌دهد که ساکنان روستاهای گردشگری دارای وضعیت زیرساختی بهتری هستند. از نظر علمی، این یافته همسو با نتایج پژوهش پژوهش آبی و همکاران (۱۴۰۰) است که در مطالعه خود بیان نمودند، اکوتوریسم بیشترین اثرات را بر بعد کالبدی داشته است. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که گردشگری تأثیر مثبتی بر وضعیت زیرساخت‌ها داشته است.

با توجه به اطلاعات موجود در جدول ۵، در مرحله قبل از توسعه گردشگری، تفاوت معناداری بین میانگین وضعیت جمعیتی ساکنان روستاهای گردشگری پذیر و غیرگردشگری پذیر مشاهده نشد ($t=1/91$ و $P=0/06$). همچنین، بین میانگین وضعیت اقتصادی و اجتماعی ساکنان در روستاهای گردشگری پذیر و روستاهای غیرگردشگری پذیر نیز در مرحله قبل از توسعه گردشگری تفاوت معناداری وجود نداشت ($t=0/59$ و $p=0/55$). اما در حال حاضر، میانگین وضعیت اقتصادی و اجتماعی ساکنان روستاهای گردشگری پذیر (میانگین ۲/۹۷ و انحراف معیار ۰/۲۱) به طور معناداری بیشتر از ساکنان روستاهای غیرگردشگری پذیر با میانگین ۲/۶۷ و انحراف معیار ۰/۲۵) است ($t=8/98$ و

جدول ۵. مقایسه تغییرات میانگین وضعیت اقتصادی و اجتماعی ساکنان در منطقه مورد مطالعه

سطح معناداری	آماره t	غیر گردشگرپذیر (n=۹۰)		گردشگرپذیر (n=۱۰۱)		زیرشاخص	
		انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین		
۰/۲۴	-۱/۱۹	۰/۶۱	۲/۳۴	۰/۵۶	۲/۲۴	اشتغال	اقتصادی
۰/۰۰۱	۴/۶**	۰/۵۳	۲/۴۳	۰/۵۹	۲/۸۱	حال حاضر	
۰/۵۹	-۰/۵۴	۰/۶۲	۲/۹	۰/۵۳	۲/۸۵	قبل	
۰/۰۰۱	۴/۹۵**	۰/۵۱	۲/۵۹	۰/۴۳	۲/۹۳	حال حاضر	
۰/۰۲	۲/۳*	۰/۵۶	۲/۵۳	۰/۴۳	۲/۷	قبل	
۰/۰۰۱	۱۱/۰۶**	۰/۴۸	۲/۶۱	۰/۴۳	۳/۳۴	حال حاضر	
۰/۷	-۰/۳۸	۰/۶۵	۲/۶۹	۰/۵۹	۲/۶۶	قبل	
۰/۰۵	۱/۹۶*	۰/۵۵	۲/۱۲	۰/۶	۲/۲۹	حال حاضر	
۰/۹۵	-۰/۰۷	۰/۴۴	۲/۶۱	۰/۳۴	۲/۶۱	قبل	
۰/۰۰۱	۷/۷۸**	۰/۳۶	۲/۴۴	۰/۳۵	۲/۹۴	حال حاضر	
۰/۷۱	-۰/۳۷	۰/۴۶	۳/۲۲	۰/۴۷	۳/۲۵	قبل	
۰/۷۶	-۰/۳	۰/۳۹	۲/۹۶	۰/۳۹	۲/۹۴	حال حاضر	
۰/۰۵*	۱/۹۵	۰/۴۷	۳/۲	۰/۵۱	۳/۳۴	قبل	
۰/۰۰۱**	۴	۰/۴۵	۳/۱۷	۰/۴۶	۳/۴۳	حال حاضر	
۰/۷۹	-۰/۲۷	۰/۵۲	۲/۱۲	۰/۵۵	۲/۱	قبل	
۰/۰۰۱**	۵/۸۱	۰/۴۸	۲/۶۴	۰/۵۴	۳/۰۷	حال حاضر	اجتماعی
۰/۲۵	۱/۱۵	۰/۳۴	۲/۸۳	۰/۴	۲/۸۹	قبل	
۰/۰۶	۱/۹۱	۰/۳۹	۲/۸	۰/۵۲	۲/۹۳	حال حاضر	
۰/۲۲	۱/۲۲	۰/۲۶	۲/۸۴	۰/۳۱	۲/۸۹	قبل	
۰/۰۰۱**	۵/۱۸	۰/۲۵	۲/۸۹	۰/۲۸	۳/۰۹	حال حاضر	
۰/۵۵	۰/۵۹	۰/۲۹	۲/۷۳	۰/۲۶	۲/۷۵	قبل	
۰/۰۰۱**	۸/۹۸	۰/۲۵	۲/۶۷	۰/۲۱	۲/۹۷	حال حاضر	

دامنه‌ی میانگین بین ۱ تا ۵ است، * معناداری در سطح ۵ درصد، ** معناداری در سطح ۱ درصد

منبع: یافته‌های پژوهش

حال حاضر در سطح یک درصد معنادار است ($t=۱۲/۶۹$) و ($p=۰/۰۱$) و گردشگری تأثیر معناداری بر میزان سرمایه‌گذاری ساکنان داشته است. بنابراین، می‌توان استنباط کرد که گردشگری می‌تواند به عنوان یک منبع سرمایه‌گذاری و افزایش فعالیت‌های اقتصادی در منطقه عمل کند.

همانطور که در جدول ۶ قابل مشاهده است، میانگین وضعیت کیفیت زندگی ساکنان روستاهای گردشگرپذیر شهرستان دنا قبل از توسعه گردشگری ۲/۶۶ و انحراف معیار ۰/۵۹ بوده است، در حالی که بعد از آن ۲/۲۹ و انحراف معیار ۰/۶ کاهش یافته است ($t=-۴/۱۶$ و $p=۰/۰۱$). این نتیجه نشان

بر اساس نتایج حاصل از آزمون تی وابسته، میزان درآمد ساکنان روستاهای گردشگرپذیر قبل از توسعه گردشگری ۲/۸۵ و انحراف معیار ۰/۵۳ بوده است، در حالی که بعد از آن به ۲/۹۳ و انحراف معیار ۰/۴۳ افزایش یافته است ($t=۴/۹۵$) و ($p=۰/۰۰۱$). این نتیجه نشان می‌دهد که گردشگری تأثیر معناداری بر میزان درآمد ساکنان دارد. بنابراین، می‌توان استنباط کرد که گردشگری به عنوان یک عامل مؤثر در افزایش میزان درآمد ساکنان روستاهای گردشگرپذیر عمل کرده است. بر اساس یافته‌ها، تفاوت میانگین وضعیت سرمایه‌گذاری ساکنان روستاهای گردشگرپذیر شهرستان دنا قبل از توسعه و

می‌دهد که تفاوت میانگین کیفیت زندگی از نظر آماری در سطح یک درصد معنادار است. بنابراین، می‌توان استنباط کرد که در گذشته، ساکنان روستاهای گردشگری پذیر شهرستان دنا از نظر کیفیت زندگی در سطح بالاتری نسبت به زمان کنونی برخوردار بودند. این نتایج نشان می‌دهند که توسعه گردشگری ممکن است در برخی جوانب کیفیت زندگی ساکنان تأثیر منفی داشته باشد. با این حال، برای تحلیل دقیق‌تر و بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی ساکنان، نیاز به تحقیقات بیشتری وجود دارد. عوامل دیگری مانند تغییرات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی نیز ممکن است در تفاوت کیفیت زندگی در دوره‌های مختلف تأثیر داشته باشند.

بر اساس اطلاعات جدول ۶، میانگین وضعیت اجتماعی در روستاهای گردشگری پذیر شهرستان دنا قبل از توسعه گردشگری ۲/۸۹ و انحراف معیار ۰/۳۱ بوده است، در حالی که در مرحله حال حاضر میانگین ۳/۰۹ و انحراف معیار ۰/۲۸ بوده است ($t=۶/۳$ و $p=۰/۰۱$). این نتیجه نشان می‌دهد که تفاوت میانگین وضعیت اجتماعی از نظر آماری معنادار است. بنابراین، می‌توان استنباط کرد که گردشگری بر وضعیت اجتماعی روستاهای گردشگری پذیر شهرستان دنا تأثیر مثبتی داشته است.

بر اساس اطلاعات ارائه شده در جدول ۶، میانگین وضعیت رفاه اجتماعی ساکنان روستاهای گردشگری پذیر شهرستان دنا قبل از توسعه گردشگری ۳/۲۵ و انحراف معیار ۰/۴۷ بوده است، در حالی که در مرحله حال حاضر میانگین وضعیت رفاه اجتماعی به ۲/۹۴ و انحراف معیار ۰/۳۹ به طور معناداری کاهش یافته است ($t=-۶/۶$ و $p=۰/۰۱$). این نتیجه نشان می‌دهد که تفاوت میانگین وضعیت رفاه اجتماعی از نظر آماری معنادار است. بنابراین، می‌توان استنباط کرد که گردشگری بر رفاه اجتماعی ساکنان روستاهای گردشگری پذیر شهرستان دنا تأثیر منفی داشته است.

بر اساس اطلاعات جدول ۶، میانگین وضعیت سرمایه اجتماعی ساکنان روستاهای گردشگری پذیر شهرستان دنا قبل از توسعه گردشگری ۳/۳۴ و انحراف معیار ۰/۵۱ بوده است، در حالی که در حال حاضر میانگین وضعیت سرمایه اجتماعی به طور معناداری افزایش یافته است ($t=۱/۹۷$ و $p=۰/۰۵$). بنابراین، می‌توان استنباط کرد که گردشگری ممکن است بر سرمایه اجتماعی ساکنان روستاهای گردشگری پذیر شهرستان دنا تأثیر مثبت داشته باشد.

در مورد وضعیت زیرساخت‌ها، میانگین وضعیت قبل از توسعه گردشگری ۲/۱ و انحراف معیار ۰/۵۵ بوده است، در حالی که در مرحله حال حاضر، میانگین وضعیت زیرساخت‌ها به ۳/۰۷ و انحراف معیار ۰/۵۴ به طور معناداری افزایش یافته است ($t=۱۳/۶۷$ و $p=۰/۰۱$). بنابراین، گردشگری بر زیرساخت‌ها تأثیر مثبت گذاشته است.

در مورد وضعیت جمعیتی، میانگین وضعیت قبل از توسعه گردشگری ۲/۸۹ و انحراف معیار ۰/۴ و در مرحله حال حاضر میانگین ۲/۹۳ و انحراف معیار ۰/۵۲ بوده است و این تفاوت میانگین از نظر آماری معنادار نمی‌باشد ($t=۰/۵۵$ و $p=۰/۵۸$). بنابراین، گردشگری بر شاخص جمعیتی تأثیر معناداری نداشته است.

همچنین، بر اساس نتایج جدول ۶، بین میانگین وضعیت اقتصادی و اجتماعی ساکنان در روستاهای گردشگری پذیر در دو مرحله قبل از توسعه گردشگری و حال حاضر تفاوت معناداری وجود دارد ($t=۶/۰۴$ و $p=۰/۰۱$). به طوری که بعد از توسعه گردشگری میانگین وضعیت اقتصادی و اجتماعی ساکنان روستاهای گردشگری پذیر (میانگین ۲/۹۷ و انحراف معیار ۰/۲۱) نسبت به قبل از توسعه گردشگری (میانگین ۲/۷۵ و انحراف معیار ۰/۲۶)، به طور معناداری افزایش یافته است. بنابراین، گردشگری بر وضعیت اقتصادی و اجتماعی ساکنان تأثیر مثبت

داشته است.

جدول ۶. مقایسه تغییرات میانگین وضعیت اقتصادی و اجتماعی ساکنان در منطقه مورد مطالعه

سطح معناداری	آماره t	انحراف معیار	میانگین	مرحله	متغیرها	
۰/۰۱	۷/۴	۰/۵۹	۲/۸۱	حال حاضر	اشتغال	اقتصادی
		۰/۵۶	۲/۲۴	قبل		
۰/۲۹	۱/۰۶	۰/۴۳	۲/۹۳	حال حاضر	میزان درآمد	
		۰/۵۳	۲/۸۵	قبل		
۰/۰۱	۱۲/۶۹	۰/۴۳	۳/۳۴	حال حاضر	میزان سرمایه‌گذاری	
		۰/۴۳	۲/۷	قبل		
۰/۰۱	-۴/۱۶	۰/۶	۲/۲۹	حال حاضر	کیفیت زندگی	
		۰/۵۹	۲/۶۶	قبل		
۰/۰۱	۴/۴۳	۰/۳۵	۲/۸۴	حال حاضر	وضعیت اقتصادی	
		۰/۳۴	۲/۶۱	قبل		
۰/۰۱	-۶/۶	۰/۳۹	۲/۹۴	حال حاضر	رفاه اجتماعی	اجتماعی
		۰/۴۷	۳/۲۵	قبل		
۰/۰۵	۱/۹۷	۰/۴۶	۳/۴۳	حال حاضر	سرمایه اجتماعی	
		۰/۵۱	۳/۳۴	قبل		
۰/۰۱	۱۳/۶۷	۰/۵۴	۳/۰۷	حال حاضر	زیرساخت‌ها	
		۰/۵۵	۲/۱	قبل		
۰/۵۸	۰/۵۵	۰/۵۲	۲/۹۳	حال حاضر	جمعیتی	
		۰/۴	۲/۸۹	قبل		
۰/۰۱	۶/۳	۰/۲۸	۳/۰۹	حال حاضر	وضعیت اجتماعی	
		۰/۳۱	۲/۸۹	قبل		
۰/۰۱	۶/۰۴	۰/۲۱	۲/۹۷	حال حاضر	کل	
		۰/۲۶	۲/۷۵	قبل		

دامنه‌ی میانگین بین ۱ تا ۵ است، * معناداری در سطح ۵ درصد، ** معناداری در سطح ۱ درصد،

منبع: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری

و همکاران، ۱۳۸۸). استان کهگیلویه و بویراحمد و به‌ویژه شهرستان دنا به عنوان یکی از مناطق مهم گردشگرپذیر کشور و با دارا بودن مواهب طبیعی، بکر و شرایط اقلیمی مطلوب، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. تحقیقات علمی در زمینه گردشگری در شهرستان دنا و به ویژه در روستاهای هدف گردشگری می‌تواند با شناخت بهتر پیامدهای اقتصادی-اجتماعی این صنعت در منطقه، به مسئولان و سیاست‌گذاران منطقه کمک کنند تا تصمیمات بهتری در خصوص توسعه گردشگری و بهره‌برداری از ظرفیت‌های موجود اتخاذ کنند. همچنین، نتایج این تحقیقات می‌توانند به جذب گردشگران داخلی و خارجی و

برای اقتصادهایی نظیر اقتصاد ایران، گردشگری می‌تواند تمامی فعالیت‌های اقتصادی را تحت تأثیر قرار دهد. با این وجود برای دستیابی به چنین درآمد قابل حصولی می‌بایست برنامه‌ریزی جامعی صورت گرفته و سرمایه‌گذاری‌های مناسب در زمینه‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری این صنعت صورت پذیرد. اما از سویی، توسعه گردشگری می‌تواند اثرات و پیامدهای مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی و محیطی در پی داشته باشد. بنابراین لزوم مدیریت و کنترل اثرات گردشگری به منظور کاهش اثرات منفی و تقویت اثرات مثبت اهمیت می‌یابد (بدری

توسعه صنعت گردشگری در استان کمک کنند. لذا، تحقیق حاضر با هدف بررسی اثرات گردشگری بر ابعاد اجتماعی و اقتصادی روستاهای هدف گردشگری شهرستان دنا انجام گردیده است. در این راستا، به منظور بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی گردشگری بر روستاهای هدف گردشگری، از روش تحقیق علی-مقایسه‌ای شد. از این‌رو، با توجه به نظر کارشناسان سازمان گردشگری استان کهگیلویه و بویراحمد، سه روستای گردشگرپذیر که در وضعیتی مشابه با روستاهای غیرگردشگرپذیر قرار داشتند، به منظور مقایسه هشت شاخص (اشتغال، میزان درآمد، میزان سرمایه‌گذاری، کیفیت زندگی، رفاه اجتماعی، سرمایه اجتماعی، زیرساخت‌ها، جمعیتی) در دو بُعد اقتصادی و اجتماعی در دو مقطع زمانی قبل از توسعه گردشگری و حال حاضر انتخاب شدند. از تجزیه و تحلیل داده‌های مورد مطالعه این‌گونه استنباط می‌شود که پیامدهای اجتماعی و اقتصادی گردشگری بر روستاهای هدف گردشگری

شهرستان دنا در دو بُعد اقتصادی و اجتماعی شاخص چشم‌گیر بوده است. به گونه‌ای که بر اساس یافته‌ها، وضعیت اقتصادی و اجتماعی ساکنان روستاهای گردشگرپذیر و روستاهای غیرگردشگرپذیر قبل از توسعه گردشگری تغییر زیادی نداشته و تقریباً مشابه بوده است. در حالی که وضعیت اقتصادی و اجتماعی حال حاضر ساکنان روستاهای گردشگرپذیر از ساکنان روستاهای غیرگردشگرپذیر بهتر برآورد شد و تفاوت زیادی را نشان داد. همچنین، وضعیت کنونی اقتصادی و اجتماعی ساکنان در روستاهای گردشگرپذیر، بهتر از قبل از توسعه گردشگری ارزیابی شد.

به عبارتی، با ورود گردشگران به مناطق روستایی و توسعه گردشگری در منطقه می‌توان انتظار داشت که اثرات مثبت اقتصادی و اجتماعی گردشگری برای ساکنان نواحی روستایی بیش از پیش نمود یابد. نتایج تحقیق در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۷. نتایج تحقیق

ابعاد	نتیجه‌گیری	مشابهنیت با تحقیقات پیشین
اقتصادی	نتایج نشان داد که توسعه گردشگری در بُعد اقتصادی، می‌تواند موجب بهبود وضعیت اشتغال ساکنان، افزایش میزان درآمد، افزایش میزان سرمایه‌گذاری و بهبود کیفیت زندگی شود. لذا، با توجه به رشد صنعت گردشگری، می‌توان بهبود و ارتقاء این عوامل را انتظار داشت. به عبارت دیگر، توسعه گردشگری می‌تواند به عنوان یک راهبرد مؤثر در توسعه اقتصادی منطقه مورد مطالعه عمل کند.	این نتیجه با یافته‌های پژوهش‌های سایر تحقیقات گذشته در داخل و خارج کشور نظیر پانندی، ۲۰۰۶؛ هرالامیوپولوس و پیژام، ۲۰۱۹؛ ابراهیمی‌کوهینه و یعقوبی، ۱۳۹۹؛ عزیززی و همکاران، ۱۳۹۸؛ خان، ۲۰۱۳؛ درویشی و همکاران، ۱۳۹۷؛ طولابی‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۱؛ یاری‌حصار و محمدی، ۱۴۰۲؛ رجبی و همکاران، ۱۴۰۱ مطابقت دارد.
اجتماعی	نتایج نشان داد، توسعه گردشگری در بُعد اجتماعی نیز، می‌تواند موجب بهبود وضعیت سرمایه اجتماعی، زیرساخت‌ها و بهبود وضعیت شاخص جمعیتی گردد. لذا، توسعه گردشگری می‌تواند به عنوان یک راهبرد مؤثر در توسعه اجتماعی و بهبود شاخص‌های جمعیتی سرمایه اجتماعی، زیرساخت‌ها در منطقه مورد نظر عمل کند.	این یافته با نتایج تحقیقات حجاریان، ۱۴۰۲؛ طولابی‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۱؛ یاری-حصار و محمدی، ۱۴۰۲؛ رجبی و همکاران، ۱۴۰۱؛ شمس‌الدینی و صادقی، ۱۴۰۱؛ عزیززی و همکاران، ۱۳۹۸؛ موحدی و همکاران، ۱۳۹۸؛ علی‌یاری و همکاران، ۲۰۲۲؛ رضائی و معتمدی، ۱۴۰۲ مطابقت دارد.

در راستای نتایج بدست آمده از پژوهش و تحلیل یافته‌ها، پیشنهادهای زیر جهت برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگر روستاهای هدف گردشگری شهرستان دنا ارائه می‌شود:

با توجه به اینکه توسعه گردشگری می‌تواند موجب بهبود وضعیت اشتغال ساکنین محلی شود، پیشنهاد می‌شود با ارائه‌ی کلاس‌های آموزشی و مهارت‌های مرتبط با گردشگری به

جوانان روستایی و همچنین زنان، فرصت‌های شغلی برای آنان در بخش‌های مختلف گردشگری شامل تولید صنایع دستی محلی، راهنمایی توریستی و غیره ارائه شود. همچنین، با توجه به رشد گردشگری و نیاز به توسعه زیرساخت‌های مرتبط، بخش ساخت و ساز می‌تواند فرصت‌های شغلی بسیاری را ایجاد کند. لذا، توصیه می‌شود با ارائه دوره‌های آموزشی و مهارتی در زمینه

گردد با تشکیل تعاونی‌های روستایی در زمینه‌های مختلفی مانند تولید محصولات محلی، صنایع دستی، خدمات گردشگری و غیره به ایجاد مؤسسات اقتصادی جدید و توسعه فعالیت‌های محلی کمک نمود. همچنین توصیه می‌شود با بهبود وضعیت اینترنت و خدمات ارتباطی در روستاهای هدف گردشگری، به جذب بیشتر گردشگران کمک نمود.

با توجه به اینکه توسعه گردشگری می‌تواند موجب ... شود، پیشنهاد می‌شود با توسعه صنایع دستی و بومی در روستاها، به افزایش درآمد و توانایی خانوارها در تأمین هزینه‌ها، کیفیت زندگی را بهبود بخشید. در این راستا، ایجاد بازارهای محلی و بین‌المللی برای فروش محصولات صنایع دستی، آموزش و ترویج فنون صنایع دستی و تقویت شبکه توزیع می‌تواند مؤثر باشد. توسعه برنامه‌های مسکن محلی و ارائه تسهیلات مالی برای خانوارها، به ویژه زنان سرپرست خانوار و جوانان، می‌تواند به بهبود توانایی خانوار در تهیه مسکن کمک کند. این برنامه‌ها می‌توانند شامل وام‌های مسکن با شرایط مناسب، ارائه زمین‌های ساخت و ساز محلی و ارائه خدمات مشاوره مسکن باشند. همچنین، حمایت از تولید، توزیع و بازاریابی مواد غذایی محلی، می‌تواند به کاهش قیمت مواد غذایی در روستاها و تقویت توانایی خانوارها در تأمین آن‌ها کمک کند. ایجاد بازارهای محلی، ترویج کشاورزی بومی و ارائه آموزش‌های کشاورزی می‌تواند در این زمینه مؤثر باشند.

از آن‌جا که گردشگری می‌تواند وضعیت سرمایه اجتماعی را بهبود بخشد، توصیه می‌شود،

با تشکیل گروه‌های محلی و فراهم کردن فضاهایی برای اشتراک تجربیات و دانش، می‌تواند ارتباطات و همکاری بین روستاییان را تقویت نمود. این گروه‌ها می‌توانند شامل انجمن‌های محلی، گروه‌های ورزشی و فرهنگی باشند. همچنین، ترغیب به تعاون و همکاری در زمینه‌هایی مانند کشاورزی، صنایع دستی، گردشگری و زیرساخت‌های عمومی بین

ساخت و ساز به افراد علاقه‌مند، آنان را برای ورود به این صنعت آماده نمود. همچنین، توصیه می‌شود، دولت و سازمان‌های مرتبط با ایجاد تسهیلات و تشویق به سرمایه‌گذاری در بخش ساخت و ساز، فرصت‌های شغلی جدیدی ایجاد کنند. به منظور استفاده بهینه از نیروی کار اضافی بخش کشاورزی و ایجاد فرصت‌های شغلی در بخش گردشگری پیشنهاد می‌شود، با ارائه خدماتی مانند تجربه‌های مزرعه‌داری، گشت و گذار در باغ‌ها و مزارع، شرکت در فعالیت‌های کشاورزی محلی و غیره، به جذب نیروی کار اضافی از بخش کشاورزی به بخش گردشگری کمک نمود.

از آن جهت که گردشگری موجب بهبود درآمد در منطقه شده است، به منظور کسب درآمد بیشتر ساکنان، توصیه می‌شود با توسعه فعالیت‌های گردشگری متنوع در روستاها (مثلاً، ترتیب تورهای مزرعه‌داری، تجربه‌های محلی، فعالیت‌های طبیعت‌گردی و غیره) به جذب بیشتر گردشگران و افزایش درآمد ساکنین محلی کمک نمود. همچنین پیشنهاد می‌شود، در روستاهای هدف گردشگری با ایجاد بازارچه‌های محلی و تبلیغات مناسب، محصولات تولیدی محلی، مانند مواد غذایی، صنایع دستی، یا محصولات کشاورزی به گردشگران ارائه شود و از این طریق، منجر به افزایش درآمد ساکنین محلی شد. همچنین، پیشنهاد می‌شود، با ارائه آموزش‌های فنی و طراحی و تقویت بازاریابی برای صنایع دستی محلی، به بهبود درآمد از این طریق کمک نمود. همچنین، با ایجاد سیستم‌ها و زیرساخت‌های مناسب برای اجاره منازل به گردشگران و تشویق ساکنان محلی به اجاره منازل به گردشگران، می‌توان به درآمدزایی ساکنان کمک نمود.

از آن جهت که گردشگری افزایش سرمایه‌گذاری در منطقه را به دنبال داشته است، توصیه می‌شود با سرمایه‌گذاری در ایجاد اقامتگاه‌های روستایی، فرصتی برای تجربه زندگی در یک محیط روستایی را برای گردشگران فراهم نمود. همچنین پیشنهاد می‌-

توصیه می‌شود با تبلیغات و بازاریابی مناسب در رسانه‌های مختلف، شبکه‌های اجتماعی و وبسایت‌های گردشگری و با ارائه اطلاعات دقیق و جذاب در مورد جاذبه‌ها، فعالیت‌ها و خدمات موجود در منطقه به جذب گردشگران کمک نمود. با توجه به چالش‌های مهاجرت در روستاها، توسعه گردشگری می‌تواند به بهبود وضعیت مهاجرت در داخل و خارج از روستاها کمک کند. ایجاد فرصت‌های اشتغال در روستاها و ارتقای سطح زندگی و درآمد مردم. این اقدامات می‌توانند ساکنان روستا و به ویژه جوانان را ترغیب کنند که در روستاها بمانند و به جای مهاجرت، در مناطق خود کسب و کارهای پایدار را توسعه دهند. به طور کلی، توسعه گردشگری در روستاها می‌تواند ایجاد فرصت‌های اقتصادی، اشتغال و بهبود زیرساخت‌های اجتماعی و سلامتی روستاها را تسهیل کرده و از مهاجرت ناشی از چالش‌های مختلف جلوگیری کند.

روستاییان و تشکیل تیم‌ها و گروه‌های کاری برای حل مسائل مشترک و توسعه فعالیت‌های مشترک، می‌تواند ارتباطات اجتماعی را تقویت کند. پیشنهاد می‌شود با توسعه و ترویج استفاده از شبکه‌های اجتماعی، به تعاملات بین روستاییان و مردم خارج از گروه فرهنگی روستاییان کمک نمود. همچنین توصیه می‌گردد با برگزاری برنامه‌های آموزشی و آگاهی‌بخشی درباره حفظ محیط زیست و مشارکت در کارهای گروهی، به ایجاد انسجام و صمیمیت خانوادگی و اجتماعی کمک نمود.

با توجه به بهبود وضعیت زیرساخت به دلیل توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه، پیشنهاد می‌شود، با بررسی و شناسایی مناظر طبیعی، مکان‌های تاریخی، فرهنگ و هنر محلی، و دیگر جاذبه‌های منحصر به فرد در منطقه مورد مطالعه، تأسیسات و امکانات مناسب برای بازدیدکنندگان ایجاد نمود و جذابیت گردشگری را برای گردشگران افزایش داد. همچنین،

منابع

5. امرایی‌ابدولی، ح. (۱۳۸۸). مهندسی سیاست. نشر شوکا. باسرخا، م.، عاقلی کهنه شهری، ل. و مسائلی، ا. (۱۳۸۹). رتبه-بندی شاخص‌های کیفیت زندگی در استان‌های کشور. رفاه اجتماعی، ۱۰(۳۷)، ۹۵-۱۱۲.
<https://sid.ir/paper/56627/fa>
 بدری، س. ع.، مطیعی لنگرودی، س. ح. و سلمانی، م. (۱۳۸۸). اثرات اقتصادی گردشگری بر نواحی روستایی. جغرافیا و توسعه‌ی ناحیه‌های ۱۳، ۱۲-۳۵.
<https://doi.org/10.22067/geography.v7i12.8925>
 تقی‌زادفانید، ا. و مقنی جانسوز، م. (۱۴۰۱). بررسی رابطه مشارکت مردم و توسعه گردشگری (مطالعه موردی: کلانشهر تبریز). جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۲۶(۸۰)، ۸۳-۹۸.
<https://doi.org/10.22034/gp.2021.45212.2813>
- آبی، ف.، قنبری، س. و طولابی‌نژاد، م. (۱۴۰۰). بررسی اثرات توسعه اکوتوریسم بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی (مورد مطالعه: شهرستان سرباز). برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۱(۴۴)، ۲۶۹-۲۹۰.
<https://doi.org/10.30495/JZPM.2022.4142>
 ابراهیمی کوهینه، م. ص. و یعقوبی، م. (۱۳۹۹). تحلیل آثار اقتصادی- اجتماعی گردشگری بر توسعه مناطق روستایی دهستان طریقه. برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ۹(۳۴)، ۱۹۹-۲۱۵.
<https://doi.org/10.22080/jtpd.2020.18457.3255>
 احمدی، م. (۱۳۹۷). تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری فرهنگی و اثرات آن در پایداری اقتصادی نواحی روستایی استان زنجان. برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۸(۲۹)، ۷۹-۹۲.
<https://doi.org/20.1001.1.22516735.1397.8.29.7>

- سرزمین، (۱)۶، ۲۱۳-۲۳۱.
- DOR:20.1001.1.25381490.1401.6.1.8.5
- رضائی، ح. و معتمدی‌راد، م. (۱۴۰۲). اثرات گردشگری بر توسعه روستایی با نظرسنجی از روستاییان بخش بایگ. علوم و تکنولوژی محیط زیست، ۲۵(۴)، ۱-۱۱.
- <https://doi.org/10.30495/jest.2023.73060.5852>
- سعیدبخش، س.، کاظمی، ع.، نعمت‌بخش، م. ع. و رنجبریان، ب. بهرام. (۱۳۹۹). طراحی مدل بازاریابی الکترونیکی گردشگری پزشکی جمهوری اسلامی ایران؛ با رویکرد سیستم‌های پیشنهاددهنده. تحقیقات بازاریابی نوین، ۱۰(۲)، ۱۰۵-۱۲۸.
- <https://doi.org/10.22108/nmrj.2020.119729.1923>
- سلمانی، م.، حیدری، ز. و محمدی، ز. (۱۳۹۷). تحلیل حوادث جاده‌ای در راستای ارتقاء امنیت در جاده‌های گردشگری (مورد شناسی: محور کرج-چالوس). جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌های، ۸(۲۷)، ۱۸۷-۲۰۴.
- <https://doi.org/10.22111/gaij.2018.4097>
- شمس‌الدینی، ع. و صادقی، ح. ا. (۱۴۰۱). بررسی اثرات عناصر فرهنگی در توسعه گردشگری شهرستان دزپارت. جغرافیایی فضای گردشگری، ۱۲(۴۵)، ۹۵-۱۱۸.
- صیدایی، س. ا. و رستمی، ش. (۱۳۹۱). سنجش تأثیرات اقتصادی و اجتماعی- فرهنگی توسعه گردشگری (نمونه موردی: شهر کرمانشاه). برنامه‌ریزی فضایی، ۲(۳)، ۹۵-۱۱۰.
- <https://doi.org/20.1001.1.22287485.1391.2.3.8.2>
- طولابی‌نژاد، م.، منظم اسماعیل‌پور، ع.، رحمانی، ث. و صادقی، خ. (۱۴۰۱). اثرات گردشگری بر ارتقای سطح رفاه اقتصادی و اجتماعی خانوارهای روستایی شهرستان چابهار. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۲(۶۵)، ۳۰۱-۲۸۳.
- <http://jgs.khu.ac.ir/article-1-3480-fa.html>
- جلیلی، ج. (۱۴۰۰). تحلیل اثرات گردشگری بر توسعه روستای درک، شهرستان چابهار. جغرافیا و روابط انسانی، ۴(۲)، ۴۴۵-۴۵۳.
- <https://doi.org/10.22034/GAHR.2021.301164.1601>
- حبیبی، ف. (۱۴۰۲). تحلیل اثرات گردشگری بر اقتصاد روستاهای هدف در استان کردستان. اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۱۲(۴۳)، ۳۷-۵۸.
- حجاریان، ا. (۱۴۰۲). اثرات گردشگری خلاق بر پایداری سرمایه‌های معیشتی خانوارهای روستایی منطقه ارسباران. روستا و توسعه پایدار فضا، ۴(۲)، ۲۲-۳۶.
- <https://doi.org/10.22077/vssd.2023.5664.1133>
- خواجه‌نبی، ف. (۱۴۰۰). تحلیل ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، محیطی و نهادی در رشد و توسعه پایدار گردشگری شهری (مطالعه موردی: شهرستان گلوگاه). بوم-شناسی شهری، ۱۲(۲۵)، ۳۰-۱۳.
- <https://doi.org/10.30473/grup.2020.7469>
- درویشی، ر.، رضایی، م. ر. و شمس‌الدینی، ع. (۱۳۹۷). بررسی نقش گردشگری ساحلی در توسعه اقتصادی از نظر شهروندان (مطالعه‌ی موردی: بندر دیلم). جغرافیا (برنامه-ریزی منطقه‌های)، ۸(۴)، ۴۱-۴۲۶.
- <https://doi.org/10.1001.1.22286462.1397.8.4.24.72>
- راستای، ع. ا.، هادیانی، ز. و طبیب‌نیا، س. ه. (۱۴۰۰). تحلیل اثرات گردشگری بر جامعه میزبان نواحی روستایی (مورد مطالعه: روستای تمین در شهرستان میرجاوه). روستا و توسعه پایدار فضا، ۲(۴)، ۵۷-۷۸.
- <https://doi.org/10.22077/VSSD.2022.4770.1042>
- رجبی، پ.، مولائی‌هشجین، ن. و معتمدی‌مهر، ا. (۱۴۰۱). تبیین نقش گردشگری در توسعه روستایی (مطالعه موردی روستاهای جنوب غربی گیلان). مهندسی جغرافیایی

اقتصاد گردشگری از دیدگاه جامعه‌ی میزبان در تفرجگاه بند ارومیه. اقتصاد فضا و توسعه‌ی روستایی، ۲(۲)، ۹۱-۷۵.
 URL: <http://serd.khu.ac.ir/article-1-1660-fa.html>
 موحدی، ر.، امیری، ف. و تاجوک، ز. (۱۳۹۸). تحلیل اثرات گردشگری روستایی در بهبود رفاه اجتماعی روستاییان: مطالعه موردی روستای برفجین شهرستان همدان. روستا و توسعه، ۳۲(۳)، ۶۸-۴۵.
<https://doi.org/10.30490/rvt.2020.253862.0>
 مهدیان بروجنی، م. و احمدوند، م. (۱۳۹۳). واکاوی موانع و چالش‌های توسعه‌ی گردشگری روستایی در منطقه دنا: دیدگاه جامعه‌ی میزبان. جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، ۴(۱۰)، ۱۲۸-۱۱۳.
<https://doi.org/10.22111/GAIJ.2014.1482>
 میرزایی، ح. و جلیلی، س. (۱۳۹۰). تأثیر توسعه گردشگری بر رشد اقتصادی (مقایسه ایران و کشورهای منتخب). علوم اقتصادی، ۵(۱۵)، ۷۳-۹۱.
<https://doi.org/20.1001.1.25383833.1390.5.15.4.7>
 نوری پور، م.، درخشان، ا. و شریفی، ز. (۱۳۹۷). اثرات توسعه گردشگری در روستاهای بخش مرکزی شهرستان بویر احمد. راهبردهای توسعه روستایی، ۵(۴)، ۴۲۷-۴۴۰.
<https://doi.org/10.22048/rdsj.2019.134843.1739>
 هزار جریبی، ج. و نجفی، م. م. (۱۳۸۹). اعتماد اجتماعی و توسعه گردشگری. مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۲(۷): ۷۰-۵۳.
<https://sid.ir/paper/153019/fa>
 یاری حصار، ا. و محمدی، چ. (۱۴۰۲). واکاوی نقش گردشگری بر توسعه روستاهای هدف گردشگری شهرستان پاوه. جغرافیا و روابط انسانی، ۲(۲)، ۴۷۳-۴۸۹.
<https://doi.org/10.22034/gahr.2023.395145.186>

عزیزی، ک.، رستگار، ش.، حیدری، ق.ا. و جعفریان، ز. (۱۳۹۸). اثرات اقتصادی- اجتماعی بوم‌گردی بر توانمندی جوامع محلی مورد: ناحیه بلده در استان مازندران. اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۸(۲۷)، ۹۶-۷۹.
 URL: <http://serd.khu.ac.ir/article-1-3266-fa.html>
 عسکری زادماسوله، ا.، آمار، ت. و رضانی گورابی، ب. (۱۴۰۲). شناسایی عوامل مؤثر بر الگوی توسعه گردشگری روستایی (مورد مطالعه: شهرستان ماسال). مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، ۱۸(۴): ۱۴-۱۰.
 DOR: ۲۰.۱۰۰۱.۱.۲۵۳۸۵۹۶۸.۱۴۰۲.۱۸.۴.۱۰.۴
 علی‌یاری، و.، شریف‌زاده، م. و احمدوند، م. (۱۳۹۸). ارزیابی اثرات گردشگری بر نواحی روستایی هدف گردشگری بخش مرکزی شهرستان فیروزآباد با استفاده از مدل تحلیل عاملی. مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۴(۴۵)، ۲۲۱-۲۴۷.
<https://doi.org/10.22054/tms.2019.24002.1689>
 قنبری، ا.، کرمی، ف. و بخشعلی‌پور، ب. (۱۴۰۱). ارزیابی اثرات گردشگری روستایی بر توسعه منطقه‌ای (مطالعه موردی: قدمگاه آذرشهر). نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۱۴(۳)، ۹۷-۱۲۳.
 DOR: 20.1001.1.66972251.1401.14.3.5.5
 قنبری، ا. و شجاعی‌وند، ب. (۱۳۹۴). بررسی نگرش مردم نسبت به توسعه گردشگری شهری مطالعه موردی مناطق ۷ و ۱۰ تبریز. تحقیقات جغرافیایی، ۳۰(۴)، ۱۸۵-۱۶۸.
<http://georesearch.ir/article-1-93-fa.html>
 کشوردوست، م. و آمار، ت. (۱۳۹۹). تبیین پیامدهای اجتماعی- فرهنگی توسعه گردشگری در روستاهای ساحلی شهرستان رشت. برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۲(۴۶)، ۱۱۲-۱۲۶. doi: 10.30495/jzpm.2022.5384
 مطیعی‌لنگرودی، ح. و رضائیه‌آزادی، م. (۱۳۹۲). ارزیابی اثرات

- poverty, hegemony. Scottsville, University of KwaZulu-Natal Press.
- Omarzadeh, D., Pourmoradian, S., Feizizadeh, B., Khallaghi, H., Sharifi, A. and Kamran, K. V. (2022). A GIS-based multiple ecotourism sustainability assessment of West Azerbaijan province, Iran. *Journal of Environmental Planning and Management*, 65(3): 490-513. <https://doi.org/10.1080/09640568.2021.1887827>
- Pandey, S. V. (2006). Impact of tourism on rural life, *World Leisure Journal*, 48(4): 42-52, <http://dx.doi.org/10.1080/04419057.2006.9674465>.
- Piryonesi, S. M. (2019). The application of data analytics to asset management: deterioration and climate change adaptation in Ontario roads (Doctoral dissertation). <https://hdl.handle.net/1807/97601>.
- Sharpley, R. (2014). Host perceptions of tourism: A review of the research. *Tourism Management*, 42: 37-49. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2013.10.007>
- Tandrayen-Ragoobur, V., Tengur, N. D. and Fauzel, S. (2022). COVID-19 and Mauritius' tourism industry: an island perspective. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*: 1-17. <https://doi.org/10.1080/19407963.2022.2028159>
- WTTC. (2020). Travel & tourism global economic impact and trends report 2020 (economic impact reports). World Travel and Tourism Council.
- یزدانی، ف. (۱۳۸۲). مفاهیم بنیادی در مباحث رفاه اجتماعی (سیاست اجتماعی، حمایت اجتماعی، رفاه و تأمین اجتماعی). *رفاه اجتماعی*، ۳(۱۰)، ۳۱-۵۴. <https://sid.ir/paper/56750/fa>
- Aliyari, N., Karami, A., and Sharifzadeh, M. (2022). Effects of tourism on subjective dimensions of quality of life: The case of tourist destination villages of Marvdasht county. *International Journal of Agricultural Management and Development*, 12(1), 43-62. DOR:20.1001.1.21595852.2021.11.4.7.5
- Byrd, E. T., Bosley, H. E., and Dronberger, M. G. (2009). Comparisons of stakeholder perceptions of tourism impacts in rural eastern North Carolina. *Tourism Management*, 30(5), 693-703. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2008.10.021>.
- Bogue, D. (1969). Principles of demography, Wiley, New York, P 1-2.
- Case, K., and Fair, R. (2007). Principles of economics. Upper Saddle River, N. J: Pearson Education. p. 54.
- Haralambopolous, N., and Pizam, A. (2019). Perceived impacts of tourism: The case of Samos. *Annals of Tourism Research*, 23, 503-526. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(95\)00075-5](https://doi.org/10.1016/0160-7383(95)00075-5)
- Khan, F. (2013). Socioeconomic impacts of tourism on the rural people of Azad Kashmir : a case study of Rawalakot and Banjonsa in Azad Kashmir. Second cycle. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4142510>.
- Luenberger, D. G. (1998). Investment Science. Oxford University Press.
- Moore, D. (2007). The world bank: Development,